

IV

(Muut säädökset)

EUROOPAN TALOUSALUE

EFTAN VALVONTAVIRANOMAINEN

EFTAN VALVONTAVIRANOMAISEN PÄÄTÖS

N:o 125/06/KOL,

tehty 3 päivänä toukokuuta 2006,

Norjan energiarahastosta (Norja)

EFTAN VALVONTAVIRANOMAINEN ⁽¹⁾, joka

ottaa huomioon valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 27 artiklassa tarkoitetuista täytäntöönpanosäännöksistä 14 päivänä heinäkuuta 2004 tehdyn valvontaviranomaisen päätöksen,

ottaa huomioon Euroopan talousalueesta tehdyn sopimuksen ⁽²⁾ ja erityisesti sen 61–63 artiklan sekä pöytäkirjan 26,

on kehottanut asianomaisia esittämään huomautuksensa mainittujen määräysten mukaisesti ⁽³⁾ ja ottaa huomioon nämä huomautukset,

ottaa huomioon EFTAn jäsenvaltioiden sopimuksen valvontaviranomaisen ja tuomioistuimen perustamisesta ⁽³⁾ ja erityisesti sen 24 artiklan,

sekä katsoo seuraavaa:

ottaa huomioon valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan I osan 1 artiklan 2 kohdan ja II osan 4 artiklan 4 kohdan, 6 artiklan, 7 artiklan 2–5 kohdan ja 14 artiklan,

I TOSISEIKAT

1. Menettely

ottaa huomioon valvontaviranomaisen suuntaviivat ETA-sopimuksen 61 ja 62 artiklan soveltamisesta ja tulkinnasta ⁽⁴⁾ ja erityisesti sen ympäristötukea käsittelevän 15 luvun,

Norjan edustuston Euroopan unionissa 5 päivänä kesäkuuta 2003 lähettämässä kirjeessä, jolla lähetettiin eteenpäin öljy- ja energiaministeriön 4 päivänä kesäkuuta 2003 päivätty kirje (valvontaviranomainen vastaanotti kirjeet ja kirjasi ne saapuneeksi 10 päivänä kesäkuuta 2003; asiakirja nro 03-3705-A, kirjattu asiaan SAM 030.03006), Norjan viranomaiset ilmoittivat valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan I osan 1 artiklan 3 kohdan mukaisesti kahden voimassa olevan tukiohjelman eli uuden energiateknologian käyttöönottoon sovellettavan tukiohjelman ja energiatehokkuuden alalla toteutettavien tiedotus- ja koulutustoimien muutoksista.

⁽¹⁾ Jäljempänä 'valvontaviranomainen'.

⁽²⁾ Jäljempänä 'ETA-sopimus'.

⁽³⁾ Jäljempänä 'valvonta- ja tuomioistuinsopimus'.

⁽⁴⁾ Suuntaviivat ETA-sopimuksen 61 ja 62 artiklan sekä valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan 1 artiklan soveltamista ja tulkintamista varten, EFTAn valvontaviranomainen hyväksynyt ja julkaissut 19 päivänä tammikuuta 1994 (EYVL L 231, 3.9.1994, s. 1, ja ETA-täydennysosa N:o 32, s. 1). Suuntaviivat sellaisina kuin ne ovat viimeksi muutettuina 19 päivänä huhtikuuta 2006. Jäljempänä 'valtiontuen suuntaviivat'.

⁽⁵⁾ EUVL C 196, 11.8.2005, s. 5.

EFTAn valvontaviranomainen (jäljempänä 'valvontaviranomainen') ilmoitti 16 päivänä kesäkuuta 2003 päivätyllä kirjeellä (asiakirja nro 03-3789-D) Norjan viranomaisille, että koska tukiohjelma oli pantu täytäntöön 1 päivänä tammikuuta 2002 eli ennen tiedoksiantoa, toimenpide arvioitaisiin valtiontukea koskevien valvontaviranomaisen menettelysääntöjen ja aineellisten sääntöjen 6 luvun mukaisesti "sääntöjenvastaiseksi" tueksi ⁽⁶⁾.

Käytyään Norjan viranomaisten kanssa kirjeenvaihtoa ⁽⁷⁾ valvontaviranomainen ilmoitti 18 päivänä toukokuuta 2005 päivätyllä kirjeellä Norjan viranomaisille, että se oli päättänyt aloittaa Norjan energiarahaston osalta valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan I osan 1 artiklan 2 kohdan mukaisen menettelyn.

Muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta tehty valvontaviranomaisen päätös N:o 122/05/KOL julkaistiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä ja sen ETA-täydennysosassa ⁽⁸⁾. Valvontaviranomainen kehotti asianomaisia esittämään huomautuksensa asiasta. Valvontaviranomaiselle ilmoitettiin yhdestä havainnosta. Valvontaviranomainen ilmoitti havainnosta 27 päivänä syyskuuta 2005 päivätyllä kirjeellä (tapahtuma nro 335569) edelleen Norjan viranomaisille huomautusten esittämistä varten.

Norjan viranomaiset esittivät huomautuksia valvontaviranomaisen päätöksestä aloittaa muodollinen tutkintamenettely Norjan edustuston Euroopan unionissa 15 heinäkuuta 2005 päivätyllä kirjeellä, jolla lähetettiin eteenpäin uudistusministeriön 12 päivänä heinäkuuta 2005 päivätyt kirje ja öljy- ja energiaministeriön 11 päivänä heinäkuuta 2005 päivätyt kirje. Valvontaviranomainen sai kirjeet ja kirjasi ne saapuneiksi 19 päivänä heinäkuuta 2005 (tapahtuma nro 327172).

Norjan viranomaiset toimittivat 6 päivänä lokakuuta 2005 lisätietoja, joista mainittakoon erityisesti *First Securities* -asiantuntijan raportti (tapahtuma nro 345642). Norjan viranomaiset ja valvontaviranomainen pitivät kokouksen 11 päivänä lokakuuta 2005. Norjan viranomaiset toimittivat sähköpostilla lisätietoja 18 päivänä marraskuuta 2005 (tapahtuma nro 350637). Norjan viranomaisten kanssa pidettiin kokous 13 päivänä helmikuuta 2006. Norjan viranomaiset toimittivat lisätietoja 8 päivänä maaliskuuta 2006 (tapahtuma nro 365788).

⁽⁶⁾ Sittemmin 6 luku poistettiin 14 päivänä heinäkuuta 2004 tehdyllä valvontaviranomaisen päätöksellä N:o 195/04/KOL. Sääntöjenvastaisen tuen määrittelmä sisältyy nyt valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 1 artiklan f alakohtaan.

⁽⁷⁾ Lisätietoja Norjan viranomaisten ja valvontaviranomaisen välisestä kirjeenvaihdosta on saatavilla muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta tehdyssä valvontaviranomaisen päätöksessä N:o 122/04/KOL, ks. alaviite 5.

⁽⁸⁾ Ks. alaviite 5.

2. Energiarahastosta rahoitettavien tukitoimien kuvaus

Tiedoksiannossaan Norjan hallitus ilmoitti kahteen energiaviranomaisen NVE:n (*Norges vassdrags- og energidirektorat*) toimivallan alla vuodesta 1978/79 lähtien toteutettuun energia-alan tukiohjelmaan tehtävistä muutoksista. Toinen ohjelma oli uuden energiateknologian käyttöönottoa koskeva tukiohjelma, jonka kautta Norjan valtio antoi investointitukea uusiutuviin energialähteisiin liittyvän teknologian käyttöönottoa varten. Toisessa tukiohjelmassa, energiatehokkuuden alan tiedotus- ja koulutustoimissa, tuettiin teollisuudelle, liike-elämälle ja kotitalouksille suunnattuja energiatehokkuuteen liittyviä kampanjoita ja kursseja. Tukiohjelmat rahoitettiin budjettivaroin. Tiedoksiannon mukaan tärkeimmissä ohjelmia koskevissa muutoksissa oli kyse seuraavista seikoista:

2.1 tukiohjelmien yhdistäminen uuden rahoitusmekanismin, energiarahaston, alaisuuteen,

2.2 tukiohjelmien rahoitus uudella tavalla siten, että valtion talousarviosta myönnettävien avustusten rinnalle otettiin käyttöön – kaikkien Enovan tukemien toimenpiteiden yhteydessä – sähkön jakeluhinnoista kannettava vero ⁽⁹⁾, ja

2.3 energiarahaston hallinnointivastuun osoittaminen vasta perustetulle hallintoelimelle, Enovalle. Lisäksi on annettu uusia säännöksiä ja tehty Norjan valtion ja Enovan välinen sopimus. Uusilla säännöksillä halutaan varmistaa, että tukitoimenpiteillä saavutetaan tietyt, hiljattain määritellyt energiapoliittiset tavoitteet.

2.1 Tukiohjelmien yhdistäminen

Energiarahasto perustettiin 1 päivänä tammikuuta 2002, ja edellä mainitut kaksi tukiohjelmaa yhdistettiin sen alaisuuteen. Energiarahasto on rahoitusväline uuden hallintojärjestelmän aikana jatkettavien tukitoimenpiteiden rahoittamista varten.

2.2 Energiarahaston uusi rahoitustapa

Käynnissä olevia ohjelmia on rahoitettu valtion talousarviosta myönnettävillä avustuksilla, kun taas vasta perustettu energiarahasto rahoitetaan niiden lisäksi sähkön jakeluhinnoista kannettavalla verolla (ei ole varsinaisesta energian tuotannosta kannettava vero).

⁽⁹⁾ Norjan viranomaisten mukaan vero otettiin käyttöön vuonna 1990 sähkömarkkinoiden sääntelyn purkamisen yhteydessä. Vuoteen 2002 asti veroa hallinnoivat verkkoyhtiöt, jotka pyrkivät kattamaan sillä energiatehokkuuteen liittyvästä tiedottamisesta aiheutuvat kulunsa.

Verosta säädetään 10 päivänä joulukuuta 2001 annetussa öljy- ja energiaministeriön energiarahastoasetuksessa⁽¹⁰⁾. Energiarahastoasetuksen 3 §:ssä yhdessä 2 §:n a momentin kanssa säädetään, että silloin kun yhtiö, jolle on myönnetty energialain⁽¹¹⁾ 4 §:n 1 momentin mukaisesti lupa (*omsetningskonsesjoner*), veloittaa loppukäyttäjältä sähköenergian ottoa verkosta, sen on lisättävä laskuun 1 äyri/kWh (korotettu 1 päivänä heinäkuuta 2004, aikaisemmin 0,3 äyriä/kWh) kutakin ottokertaa kohden (ks. myös energialain 4 §:n 4 momentti).

Sen jälkeen luvan haltijan on maksettava energiarahastolle 1 äyri/kWh kerrottuna sillä energiamäärällä, josta jakeluverkkoon kuuluvaa loppukäyttäjää laskutetaan. Kuten tämän päätöksen I osan 7 kohdassa olevasta taulukosta voidaan nähdä, energiarahastoa on rahoitettu enenevässä määrin yksin verolla. Se ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta, että energiarahasto saisi tulevana vuosina jälleen budjettirahoitusta.

2.3 Energiarahastoa hallinnoi Enova

Enova SF perustettiin 22 päivänä kesäkuuta 2001.⁽¹²⁾ Enova on uusi hallintoelin, organisaatiomuodoltaan valtion yritys (*statsforetak*, SF)⁽¹³⁾. Sen omistaa Norjan valtio öljy- ja energiaministeriön kautta. Enova on ollut toiminnassa 1 päivästä tammikuuta 2002 eli energiarahaston perustamispäivästä lähtien.

Enovan pääasiallisia tehtäviä ovat tukiohjelmien täytäntöönpano, energiarahaston hallinnointi ja Norjan suurkäräjien vuonna 2000 hyväksymien energiapoliittisten tavoitteiden toteutus. Edellä mainittuja tehtäviä tarkennetaan Norjan valtion (öljy- ja energiaministeriö) ja Enova SF:n välisessä sopimuksessa (jäljempänä 'sopimus')⁽¹⁴⁾. Enovan omin sanoin sen perustaminen on merkki siitä, että Norja muuttaa energiategokkuutta ja uusiutuvia energialähteitä koskevan toimintapolitiikkansa organisoimista ja täytäntöönpanoa.

⁽¹⁰⁾ *Forskrift om innbetaling av påslag på nettтарiffen til Energifondet* (sähkön jakeluhinnoista kannettavan veron maksua energiarahastolle säätelevä asetus, jäljempänä 'energiarahastoasetus').

⁽¹¹⁾ *Lov av 29 Juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. energiloven*.

⁽¹²⁾ Asiantuntijakomitea esitti ensimmäisiä ajatuksia energiategokkuustoimenpiteitä hoitavasta keskustelimesta jo vuonna 1998, NOU 1998:11. Norjan hallitus kehitteli ajatusta edelleen valkoisessa kirjassa, St.meld.nr.29 (1998–99). Muutos NVE:stä energiarahastoksi esiteltiin lopulta valtion talousarviossa vuodelle 2001, St.prp.nr.1 (2000–2001).

⁽¹³⁾ *Lov av 30 August 1991 om statsforetak*.

⁽¹⁴⁾ Tarkistettu sopimus, tehty 22 päivänä syyskuuta 2004: *Avtale mellom den norske stat v/Ölje- og energidepartementet og Enova SF om forvaltningen av midlene fra Energifondet i perioden 2002–2005*.

3. Tukitoimenpiteiden kansallinen oikeusperusta

Tukitoimenpiteiden kansallinen oikeusperusta on 5 päivänä huhtikuuta 2001 tehty suurkäräjien päätös⁽¹⁵⁾, joka perustuu öljy- ja energiaministeriön 21 päivänä joulukuuta 2000 tekemään ehdotukseen⁽¹⁶⁾. Suurkäräjien päätöksellä muutetaan 29 päivänä kesäkuuta 1990 annettua energialakia N:o 50 (*Energiloven*). Enovan pääasialliset tehtävät esitetään tarkemmin edellä mainitussa ministeriön ja Enovan välisessä sopimuksessa.

Tärkeä on myös sähkön jakeluhinnoista kannettavasta verosta 10 päivänä joulukuuta 2001 annettu asetus N:o 1377 (*Forskrift om innbetaling av påslag på nettтарiffen til Energifondet*). Energiarahastoasetuksessa (*Vedteker for energifondet*) energiarahasto sijoitetaan öljy- ja energiaministeriön alaisuuteen ja sen hallinnointivastuu määrätään Enovalle.

4. Tukitoimenpiteen tavoitteet

Tukiohjelmat yhdistettiin vasta perustetun energiarahaston alaisuuteen ja hallintoelin Enova perustettiin tavoitteena tehostaa energiansäästötoimien julkista rahoitusta ja tuottaa energiaa ympäristönäkökohdat huomioon ottavalla tavalla. Enovan ja energiarahaston olisi saavutettava suurkäräjien vahvistamat uudet energiapoliittiset tavoitteet⁽¹⁷⁾.

Edellä mainitun sopimuksen mukaan energiansäästöistä ja uusista ympäristöä säästävistä energiamuodoista vuoden 2010 loppuun mennessä kertyvä energiamäärä on vähintään 12 TWh, josta

— vähintään 4 TWh syntyy lisääntyneestä mahdollisuudesta käyttää uusiutuviin energialähteisiin, lämpöpumppuihin ja lämmöntuotantoon perustuvaa vesilämmitystä, ja

— vähintään 3 TWh syntyy tuulienergian lisääntyneestä käytöstä.

Toissijaisena tavoitteena sopimuksessa määrätään, että rahaston varoilla edistetään energiansäästöä sekä uusien ympäristöä säästävien energiamuotojen käyttöä, ja näin kertyisi vuoden 2005 loppuun mennessä 5,5 TWh:n (alun perin 4,5 TWh) energiamäärä. Tukemalla uusia uusiutuvia energiamuotoja ja edistämällä energiansäästöä Norja myös toivoo voivansa vähentää riippuvuuttaan sähköntuotannon pääasiallisesta energialähteestä eli vesivoimasta. Seuraavat Norjan viranomaisten toimittamat luvut osoittavat Norjan olevan jatkuvasti riippuvainen vesivoimasta, vaikka tuulienergian ja lämpösähkön käyttö onkin viime vuosina lisääntynyt.

⁽¹⁵⁾ *Odelstingets vedtak til lov om endringar i lov 29. juni 1990 nr. 50 om produksjon, omforming, overføring, omsetning og fordeling av energi m.m. (energilova)*. (Besl.O.nr.75 (2000–2001), jf. Innst.O.nr.59 (2000–2001) og Ot.prp.nr.35 (2000–2001)).

⁽¹⁶⁾ Ot.prp.nr.35 (2000–2001).

⁽¹⁷⁾ Ks. alaviite 15.

Taulukko 1

Sähkön tuotanto, kulutus, tuonti ja vienti Norjassa vuosina 2000–2005, GWh

	2000	2001	2002	2003	2004	Tammikuu– toukokuu 2005
Tuotanto yhteensä	142 816	121 608	130 473	107 273	110 427	60 976
Vesivoima	142 289	121 026	129 837	106 101	109 280	na
Tuulivoima	31	27	75	220	260	na
Lämpösähkö	496	555	561	952	887	na
Kulutus	123 761	125 206	120 762	115 157	121 919	56 665
Tuonti	1 474	10 760	5 334	13 471	15 334	1 923
Vienti	20 529	7 162	15 045	5 587	3 842	6 234
Nettotuonti	- 19 055	3 598	- 9 711	7 884	11 492	- 4 311
Nettotuonti/kulutus	0,0 %	2,9 %	0,0 %	6,8 %	9,4 %	0,0 %
Nettovienti/kulutus	15,4 %	0,0 %	8,0 %	0,0 %	0,0 %	7,6 %

5. Ilmoitettu energiarahastojärjestelmä

5.1 Yleisiä huomioita energiarahastosta

Enova voi antaa investointitukea energiansäästöjärjestelmille ja uusiutuviin energialähteisiin perustuvan energian tuotantoa ja käyttöä varten sekä alkuinvestointitukea uusia energiateknologioita varten.

Tuen määrä päätetään kullekin hankkeelle tehtävän teknisen ja rahoitusta koskevan arvioinnin perusteella. Etusijalle asetetaan hankkeet, joissa saavutetaan suurin säästetty tai tuotettu kWh-määrä tukena annettavaa Norjan kruunua kohden. Tämä johtaa hankkeiden väliseen kilpailuun julkisista varoista, sillä tavoitteena on valita tuottoisimmat hankkeet.

Hankkeita koskevat ehdotuspyynnöt julkaistaan suurimmissa kansallisissa ja alueellisissa sanomalehdissä vähintään kahdesti vuodessa, useimpien ohjelmien osalta neljä kertaa vuodessa.

5.2 Uusiutuva energia

Tukikelpoiset hankkeet

Mitä tulee uusiutuvan energian tuotantoa ja käyttöä varten myönnettävään investointitukeen, Norja tukee energiahankkeita, jotka määritellään uusiutuviksi energialähteiksi direktiivin 2001/77/EY⁽¹⁸⁾ 2 artiklassa (ks. valvontaviranomaisen antamien ympäristönsuojeluun myönnettävää tukea koskevien suuntaviivojen, jäljempänä 'ympäristötuen suuntaviivat', 7 kohta, joka

⁽¹⁸⁾ EYVL L 283, 27.10.2001, s. 33. Direktiiviä ei sellaisenaan ole vielä sisällytetty ETA-sopimukseen.

kattaa tuuli-, aurinko-, maalämpö-, aalto- ja vuorovesienergian, teholtaan alle 10 megawatin vesivoimalat sekä biomassan). Vesivoimaa, joka selityksen mukaan on Norjassa sähköntuotantoon perinteisesti käytetty energialähde, ei ole tähän mennessä tuettu lainkaan⁽¹⁹⁾. Maakaasun käyttöönottoon tarkoitettut varat eivät sisälly energiarahastoon⁽²⁰⁾.

Yleisesti ottaen Enova pitää tukikelpoisina hankkeina tuulienergiaa, bioenergiaa, vuorovesienergiaa, maalämpöenergiaa ja valtamerten aaltoenergiaa. Aurinkoenergia käsittää passiivisen aurinkoenergian hyödyntämistä rakentamisessa koskevat ratkaisut, aurinkolämmitysjärjestelmät ja aurinkosähkötuotannon.

Bioenergia-käsitettä Norjan viranomaiset ovat selventäneet siten, että termiä käytetään uusiutuvasta energiasta (sähkö tai lämpö), joka perustuu biomassaan sellaisena kuin se määritellään direktiivissä 2001/77/EY. Bioenergia on biomassaa laajempi käsite, ja se kattaa esimerkiksi hankkeet, joissa biomassaa muunnetaan sähköksi ja/tai lämmöksi, kun taas biomassahankkeissa on kyse pelkästään biomassan tuotannosta ja käsittelystä. Nämä hankkeet edellyttävät ylimääräisiä investointeja vara- ja huippukapasiteettiin, joka perustuu muihin energialähteisiin. Sen vuoksi on mahdollista, etteivät hankeinvestointien kustannukset liity ainoastaan biomassaan vaan myös muihin energialähteisiin. Valvontaviranomainen ymmärtää, että saattaa olla tilanteita, joissa vain murto-osa bioenergiasta on biomassaa.

⁽¹⁹⁾ Energiahastoasetuksen (*Vedteker for Energifondet*, 4 §) mukaan energiarahastoa olisi käytettävä energiasäästöihin sekä uusiin uusiutuviin energialähteisiin perustuvan ja muun ympäristöä säästävän energian tuotantoon.

⁽²⁰⁾ Ks. valvontaviranomaisen päätös 302/05/KOL, jolla hyväksytään tukiohjelma kaasuteknologian tutkimusta ja kehittämistä varten.

Norjan viranomaiset ovat tarkentaneet, että uusiutuvien energialähteiden "käyttö" kattaa myös tilanteet, joissa investointi tehdään sisäistä tuotantoa varten eli tuottaja ja käyttäjä ovat yksi ja sama yhteisö (näin on usein lämmöntuotannossa).

Tuen laskeminen – nettonykyarvomenetelmä

Enova laskee tuen, joka hankkeelle voidaan antaa, asianomaisen energialähteen markkinahintaan perustuvien hankkeen juoksevien tulojen ja juoksevien tuotantokustannusten erotuksen diskontattuna nykyarvona. Se toisin sanoen käyttää nettonykyarvolaskelmaa.

Asianomaisen energian markkinahinta

Markkinahinnan valitsemista varten Norjan viranomaiset erottavat kolme erilaista tilannetta.

Ensimmäiseksi ne tarkastelevat uusiutuvan energian tuotantoa, joka johdetaan siirtoverkkoon ja joka sen vuoksi kilpailee Nord Pool -sähköpörssissä noteerattavan perinteisen sähköntuotannon kanssa. Tämä koskee tuuli-, bio-, jäte-, aurinko- ja vuorovesienergiaa sekä valtamerten aaltoenergiaa, ja viitehintana käytetään Nord Poolissa noteerattua hintaa. Nord Pool -sähköpörssissä noteerataan sekä spot-hinnat että termiinihinnat aina kolmen vuoden päähän asti. Koska investoinnit perustuvat sähkön tulevia hintoja koskeviin odotuksiin, Enova viittaa termiinisopimuksiin, joita neuvotellaan päivittäin. Satunnaisten hintavaihtelujen välttämiseksi käytetään viimeisimpien kaupattavien futuurisopimusten kuuden kuukauden keskiarvoa. Hinta noteerataan hankkehakemusten jättöpäivänä, joita on neljä vuodessa.

Toinen tapaus on kaukolämpö, jonka jakelu tapahtuu paikallisten jakeluverkkojen kautta ja joka kilpailee fossiililla polttoaineilla tai sähköllä tuotetun lämmön kanssa. Tässä tilanteessa Enova käyttää viitehintana kuluttajan (tavanomaisesta fossiililla polttoaineilla tai sähköllä tuotetusta energiasta) maksamaa tosiasiallista sopimushintaa ⁽²¹⁾.

Kolmas tapaus kattaa energiatuotannon, jota ei johdeta jakeluverkkoihin (esim. paikalla jäännöshöyrystä tuotettava sähkö, jota ei johdeta sähköverkkoon). Tässä tapauksessa käytetään loppukäyttäjältä markkinoilla veloittettavaa hintaa verot mukaan luetuina.

⁽²¹⁾ Suurasiakkaat saavat usein alennuksia suurten toimitussopimustensa ansiosta. Enova ottaa tämän huomioon vertaillessaan kilpailevien energialähteiden hintoja.

"Käynnistysvaikutus"

Tukiohjelmalla pyritään edistämään sellaisia uusiutuvaan energiaan tehtäviä investointeja, joita muussa tapauksessa ei tehtäisi, koska markkinoilla saatavissa oleva energian hinta ei kattaisi kustannuksia eli nettonykyarvo olisi negatiivinen. Tästä syystä tuki korvaa Norjan viranomaisten mukaan ainoastaan uusiutuvan energian tuotannosta aiheutuvat lisäkustannukset. Lisäksi Enovan myöntämä tuki ei saa ylittää määrää, jonka katsotaan olevan tarpeen hankkeen käynnistämiseksi eli kannustukseksi myönteiseen investointipäätökseen.

Silloin kun energiarahasto ja Enova perustettiin, ei valvontaviranomaisen tietojen mukaan kuitenkaan tarkennettu, milloin käynnistysvaikutuksen voidaan katsoa toteutuneen. Ei esimerkiksi tarkennettu, milloin hankkeen nettonykyarvo on nolla (energiarahaston tuki huomioon ottaen). Hankkeen kannattavuusraja on tosin yritetty määrittellä, mutta ei kuitenkaan ole asetettu selviä rajoituksia, jotka olisivat estäneet valtiontuen kannattavuusrajan ylittyessä. Kuten muodollisen tutkintamenettelyn aloittamista koskevassa valvontaviranomaisen päätöksessä vielä esitetään, joissakin tapauksissa Enovan myöntämä tuki on saatanut johtaa hanketukeen, jonka vaikutuksesta laskelman tuloksena on saatu positiivinen nettonykyarvo. ⁽²²⁾

Kun tuki myönnetään hankkeelle, Enova ja tuen saaja tekevät tukisopimuksen, jossa määrätään tuen maksuehdoista. Maksuja voidaan mukauttaa rakennusvaiheessa ilmeneviin kustannusten vähennyksiin. Hankkeen valmistuttua toteutuneita kustannuksia verrataan hakemuksessa esitettyyn kustannusarvioon. Jos ne eroavat hakijan eduksi, Enova voi alentaa tuen määrää tosiasiallisia kustannuksia vastaavaksi ⁽²³⁾.

Pääomalle saatava kohtuullinen tuotto

Hankkeen käynnistymistä koskevan vaatimuksen perustana on myös pääomalle saatava kohtuullinen tuotto. Kaikille hankkeille käytettiin 7 prosentiksi vuodessa vahvistettua diskonttokorkoa (nimelliskorko ennen veroja), johon lisättiin tietyn prosenttiyksikkömäärän riskipremio. Norjan hallitus totesi, että Enova aikoo perustaa arvionsa Norjan virallisten elinten julkisissa raporteissa ehdotettuihin teoreettisiin arvoihin, joiden mukaan riskipremio vaihtelisi 2,5 prosentista 4,5 prosenttiin energia- ja hanketyypistä riippuen.

⁽²²⁾ Ks. esimerkki muodollisen tutkintamenettelyn aloittamista koskevan valvontaviranomaisen päätöksen (päätös 122/05/KOL) sivulla 7 sekä sivu 9, erityisesti alaviite 17.

⁽²³⁾ Valvontaviranomaisen käsityksen mukaan tukea ei lisätä, vaikka erotus olisi hakijan kannalta epäedullinen.

5.3 Energiänsäästötoimenpiteet

Ilmoitetussa järjestelmässä ⁽²⁴⁾ lasketaan energiänsäästötoimenpiteisiin tehtäviin investointeihin myönnettävä tuki samalla netto-nykyarvomenetelmällä kuin uusiutuviin energiamuotoihin liittyvien hankkeiden yhteydessä.

5.4 Uusi energiateknologia

Tässä luokassa Enova tukee tekniikoita, joita on vielä kehitettävä ja testattava, ennen kuin ne ovat taloudellisesti elinkelpoisia, vaikka ne eivät ole enää valvontaviranomaisen valtiontukisuuntaviivoihin sisältyvässä tutkimus- ja kehittämistukea koskevassa 14 luvussa tarkoitettuja tutkimus- ja kehittämishankkeita. Esimerkkejä tällaisista tekniikoista ovat vuorovesienergia- ja aaltoenergiailaitokset. Hankkeet voidaan yhdistää energiatehokkuuden parantamiseen tai uusiutuvan energian tuotannon edistämiseen.

Muodollisen tutkinnan aikana Norjan viranomaiset selvensivät, että tätä luokkaa voitaisiin pitää edellä kuvatun, uusiutuvan energian tuotannolle ja energiänsäästötoimenpiteille myönnettävän investointituen alaluokkana. Aikaisemmin 95,3 prosenttia tässä luokassa tuetuista hankkeista on liittynyt uusiutuvan energian tuotantoon ja 4,3 prosenttia energiänsäästötoimenpiteisiin ⁽²⁵⁾.

Enova on allekirjoittanut Norjan tutkimusneuvoston kanssa sopimuksen aurinkoenergian ja biomassan avulla saavutettavia energiänsäästöjä ja niihin perustuvaa lämmöntuotantoa koskevien innovatiivisten energiaratkaisujen käyttöönotosta. Norjan viranomaisten mukaan sopimus ei ole uusi tukiohjelma vaan merkitsee ainoastaan lisäpanostusta alalle, jolla Enovan ja tutkimusneuvoston yhteistyön odotetaan tuovan synergiaa. Norjan viranomaisten mukaan järjestely toimii yleisenä porttina sellaisille hankkeille, jotka ovat joko kilpailua edeltävässä vaiheessa (ja voivat siten saada tukea tutkimusneuvostolta) tai luovat tuloja (ja voivat saada tukea Enovalta). Hanke ei voi saada tukea molemmita tukiorganisaatiolta. Norjan viranomaiset korostavat, että kumulaatiosäännöt takaavat kuitenkin ympäristötuen suuntaviivojen G jaksossa olevan 66 kohdan noudattamisen. Kyseisessä ympäristötuen suuntaviivojen jaksossa todetaan, ettei suuntaviivojen nojalla myönnettyä tukea saa yhdistää muihin ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin valtiontuen muotoihin, jos tuen määrä nousee tämän päällekkäisyyden johdosta ympäristötuen suuntaviivoissa vahvistettua määrää suuremmaksi.

Koska vain tuloja luovat hankkeet voivat saada Enovalta tukea, Enova käyttää edellä mainittua netto-nykyarvomenetelmää myös

⁽²⁴⁾ Ks. kuitenkin Norjan viranomaisten ehdotus energiänsäästötoimenpiteiden tulevasta käsittelystä, tämän päätöksen I osan 9.2 kohta.

⁽²⁵⁾ Norjan viranomaiset tarkensivat, että 0,4 prosenttia oli Enovan omia hallintokuluja, jotka liittyivät kyseisten hankehakemusten hallintointiin.

uutta teknologiaa koskeville hankkeille myönnettävän tuen yhteydessä. Hankkeiden tuottama tulo perustuu sähkön ja lämmön tuotantoon myyntiä varten, ja se on Norjan viranomaisten mukaan tuloa, jonka perusteella netto-nykyarvon laskeminen on hankkeiden arviointiin soveltuva menetelmä.

5.5 Energiakatselmuks

Energiatehokkuuden edistämiseksi Enova tarjoaa yrityksille myös maksuttomia neuvonta- ja konsulttipalveluja. Tuen tarkoituksena on kasvattaa energiakatselmuksia ja -analyysjä tekevien yritysten määrää ja auttaa niitä vähentämään asianomaisia kustannuksia. Ilmoituksen mukaan kyseisiä palveluja ei rajoitettu lailla vähämerkityksisen tuen rajan alittavaan tukeen eikä pienille ja keskiuurille yrityksille myönnettävään tukeen. Ne kohdennettiin tietyille yrityksille. Vuoden 2003 ohjelmatekstissä kohderyhmät kuvattiin kokonaispinta-alaltaan yli 5 000 neliömetrin kokoisten yksityisten ja julkisten rakennusten omistajiksi, teollisuusyrityksiksi sekä suurten alueiden vuokralaisiksi. Vuodesta 2003 lähtien Enova on myöntänyt yrityksille varoja kyseisten neuvonta- ja konsulttipalvelujen ostoa varten, ei niinkään tarjonnut varsinaisia palveluja.

Norjan viranomaiset korostavat, että asianomaisten ohjelmien yhteydessä annettava tuki olisi pidettävä erillään opetus- ja koulutustoimista. Näin siksi, että rahoitus menee suoraan energiakatselmuksia ja -analyysjä tekeville yrityksille ja energiänsäästöinvestointien tai yritysten toimintatapoja koskevien muutosten määrittelyyn. Tästä syystä valvontaviranomainen tarkastelee tässä päätöksessä kyseistä tukea erillään. Norjan viranomaiset väittävät lisäksi, että ohjelmat vastaavat Suomen ohjelmassa toteutettavia energiakatselmuksia, jotka komissio on hyväksynyt ⁽²⁶⁾.

Aiemmin saatettiin myöntää tukia, jotka kattoivat 50 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista. Norjan viranomaisten mukaan 1 päivästä tammikuuta 2004 tuen määrä on ollut ainoastaan 40 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista.

5.6 Tiedotus- ja koulutusohjelmat energiatehokkuuden alalla

Enovalla on energia-asioiden **puhelinneuvontapalvelu**, jonka kautta kaikki kiinnostuneet saavat maksutta energiatehokkuuden lisäämiseen liittyviä tietoja ja neuvoja. Norjan viranomaiset toteavat, että sikäli kuin Enova ei ole kyennyt itse hoitamaan tätä toimintaa, se on ostanut palvelut julkisia hankintoja koskevien sääntöjen mukaisesti. Enova ei pääätä harkinnanvaraisesti siitä, kenelle neuvoja ja tietoja annetaan.

⁽²⁶⁾ N 75/2002 – Suomi, Energiatukiohjelman muuttaminen.

Tammikuun 1 päivään 2003 asti Enova toteutti laajalti tunnetuksi tehtyä ohjelmaa. Siinä 20 Enovaa energiategohokkuuden alalla edustavaa alueellista keskusta teki energiategohokkuustiedusteluja, jotka edellyttivät kotitalouksissa ja yrityksissä paikalla tehtävää käytännön seuranta. Tuki oli maksutonta, ja kutakin kyselyä varten varattiin noin kaksi tuntia. Norjan viranomaiset toteavat, ettei Enova valinnut kyseisen palvelun saajia harkinnanvaraisesti.

Koulutustoimista on paikallaan mainita seuraavat ohjelmat. Norjan viranomaiset painottavat olennaisina tekijöinä tarjoajien välistä kilpailua ja hankkeiden kustannustehokkuutta.

Tammikuun 1 päivään 2005 asti Enova toteutti **opetusaineiston ja oppimismallien** kehittämistä koskevaa ohjelmaa tavoitteena uusiutuvia energiamuotoja koskevan tiedon lisääminen ja säilyttäminen yrityksissä⁽²⁷⁾. Ohjelma järjestettiin tarjouskilpailumenettelyinä, ja Enova maksoi 50 prosenttia hankkeen kaikista kehittämiskuluista. Ohjelman tavoitteena oli edistää energiategohokkuutta käsittelevän opetusaineiston (kirjat, ohjelmistot jne.) kehittämistä ja tukea energiaan liittyvien kurssien suunnittelua yliopistoissa, ammattiliitoissa jne. Ohjelmaan saivat osallistua julkiset, yksityiset ja voittoa tavoittelemattomat yhteisöt. Vuosien 2003 ja 2004 ohjelmateksteihin sisältyi prioriteettiluettelo (esim. rakennusalan hankkeet, yksityisen ja julkisen sektorin kumppanuushankkeet ja ennen 1 päivää elokuuta 2003 markkinoitavat hankkeet). Vuoden 2003 ohjelmassa lisäkoulutus oli suunnattu erityisesti yliopistoille, ammattiliitoille, kauppajärjestöille ja yksityisille koulutusalan toimijoille (vaihe 1) ja arkkitehteille, tavarantoimittajille, elinkeinonharjoittajille ja muulle liikerakennusten energijärjestelmien parissa työskentelevälle henkilöstölle (vaihe 2), ja vuoden 2004 ohjelmatekstissä koulutus oli suunnattu rakennusosalalle.

Vuoden 2004 koulutusohjelman tueksi Enova toteutti ohjelmaa, joka käsitteli **tekniselle henkilöstölle ja insinööreille suunnattujen energia-alan kurssien kehittämistä**. Ohjelma organisoitiin tarjouskilpailun kautta. Enova maksoi kurssin vain 50:lle sen ensimmäiseksi suorittaneelle. Norjan viranomaisten mukaan tuki annettiin suoraan kyseisille henkilöille eikä yrityksille.

Edellä mainitut opetusaineisto-ohjelmat päättyivät 31 päivänä joulukuuta 2004. Norjan viranomaisten mukaan uusista ohjelmista ilmoitetaan valvontaviranomaiselle. Kaikkiaan ohjelmasta on saanut tukea 33 hanketta. Norjan viranomaiset toteavat, että jotkin hankkeista saattoivat jäädä vähämerkityksisen tuen rajan

alapuolelle. Lisäksi osa tuesta kohdistui julkisyhteisöille, yliopistoille ja muille koulutusorganisaatioille ja voittoa tavoittelemattomille yhteisöille. Norjan viranomaiset väittävät, ettei Enovan kyseisille yhteisöille myöntämä tuki liittynyt niiden harjoittamaan taloudelliseen toimintaan, joka kuuluisi ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdan soveltamisalaan, vaan pikemminkin koulutustoimintaan.

Ohjelmaan sinänsä ei sisällynyt rajoituksia, joiden mukaan tukea olisi pitänyt myöntää vain tiettytyypisille yhteisöille tai toimille. Siinä ei myöskään mainittu, ettei tuki saisi ylittää vähämerkityksisen tuen rajaa, josta säädetään ETA-sopimuksen liitteessä XV olevan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitettussa säädöksessä⁽²⁸⁾. Tukea ei rajoitettu pieniin ja keskisuuriin yrityksiin, joita käsitellään ETA-sopimuksen liitteessä XV olevan 1 kohdan f alakohdassa tarkoitettussa säädöksessä⁽²⁹⁾, eikä sitä ollut suunniteltu täyttämään ETA-sopimuksen liitteessä XV olevan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitettua säädöksen⁽³⁰⁾ vaatimuksia (koulutustuki).

Lisäksi Enova toteuttaa ohjelmaa, jolla pyritään parantamaan **kuntien energiasuunnittelutaitoja** erityisesti julkisessa suunnittelussa ja aluesuunnittelussa Norjan suunnittelu- ja rakennuslain mukaisesti. Ohjelma, johon osallistuminen on maksutonta, on tarkoitettu kuntien korkeille päättäjille sekä tekniselle henkilöstölle. Norjan viranomaisten mukaan Enova arvioi, tarjoaako kunta palveluja kilpailutilanteessa muiden markkinatoimijoiden kanssa. Jos näin on, toimintaa ei tueta.

6. Uusiutuvan energian tuotantoon myönnettävän investointituen saajat ja tuen intensiteetti

Valvontaviranomaisen tutkinta liittyy parhaillaan sovellettavaan tukiohjelmaan. Sen vuoksi tässä päätöksessä ei voida lopullisesti vahvistaa ilmoitusta mahdollisista tuen saajista, vaan se on ainoastaan suuntaa antava. Norjan viranomaiset ilmoittivat 15 päivänä heinäkuuta 2005 päivättyssä kirjeessään 236 energiakatselmus- ja investointituen saajaa, jotka olivat saaneet tukea vuoden 2004 loppuun mennessä ja jotka saivat vähämerkityksisen tuen

⁽²⁸⁾ Sisällyttää ETA-sopimukseen komission asetuksen (EY) N:o 69/2001, annettu 12 päivänä tammikuuta 2001, EY:n perustamis-sopimuksen 87 ja 88 artiklan soveltamisesta vähämerkityksiseen tukeen, EYVL L 10, 13.1.2001, s. 30.

⁽²⁹⁾ Sisällyttää ETA-sopimukseen komission asetuksen (EY) N:o 70/2001, annettu 12 päivänä tammikuuta 2001, Euroopan yhteisön perustamis-sopimuksen 87 ja 88 artiklan soveltamisesta pienille ja keskisuurille yrityksille myönnettyn valtiontukeen, EYVL L 10, 13.1.2001, s. 33, sellaisena kuin se on muutettuna komission asetuksella (EY) N:o 364/2004, annettu 25 päivänä helmikuuta 2004, EUVL L 63, 28.2.2004, s. 22.

⁽³⁰⁾ Sisällyttää ETA-sopimukseen komission asetuksen (EY) N:o 68/2001, annettu 12 päivänä tammikuuta 2001, Euroopan yhteisön perustamis-sopimuksen 87 ja 88 artiklan soveltamisesta koulutustukeen, EYVL L 10, 13.1.2001, s. 20, sellaisena kuin se on muutettuna komission asetuksella (EY) N:o 363/2004, annettu 25 päivänä helmikuuta 2004, EYVL L 63, 28.2.2004, s. 20.

⁽²⁷⁾ Ohjelmalle annettiin vuonna 2003 nimeksi "Opetusaineisto ja oppimismallit" ja vuonna 2004 uudeksi nimeksi "Koulutusohjelma".

rajan ylittävän määrän julkisyhteisöille julkisia tehtäviä varten annettavaan tukeen kuulumatonta valtiontukea (investointitukea myönnettiin sekä uusiutuvan energian tuotantoon että energiansäästötoimenpiteisiin). Lisäksi Norjan viranomaiset ilmoittivat 33 hanketta, joita oli tuettu koulutusta ja opetusaineistoa koskevasta ohjelmasta.

Norjan viranomaiset väittävät, että arviolta vielä 875 hankkeeseen liittyy julkisyhteisöille myönnettyä tukea tai tukea, joka liittyy tiettyihin Enovan julkisia hankintoja koskevien sääntöjen mukaisesti ostamiin palveluihin.

Uusiutuvaan energiaan liittyvistä hankkeista Norjan viranomaiset toimittivat seuraavan taulukon, jossa esitetään hankkeisiin vuosina 2002–2004 myönnettyjen tukien intensiteetti investoinnin kokonaiskustannuksiin nähden.

Uusiutuva energia	Hankkeiden lukumäärä	Tuen intensiteetti prosentteina investoinnin kokonaiskustannuksista; tuki on laskettu nettohyötyarvomenetelmällä	
		Keskimäärin	Enintään
Tuulienergia	10	23 %	68 %
Kaukolämpö	19	20 %	31 %
Bioenergia	31	20 %	50 %
Uudet uusiutuvat energialähteet	1	25 %	25 %

7. Talousarvio ja kesto

Vuosiksi 2002–2005 tehdyn sopimuksen (ks. tämän päätöksen I osan 2.3 kohta) voimassaoloaika jatkettiin vuoden 2006 loppuun asti. Sopimuksen voimassaoloaika ennakoituaan jatkettavan vielä 31 päivään joulukuuta 2010 asti. Norjan viranomaiset ovat toimittaneet ohjelman talousarviosta seuraavan katsauksen:

	Valtion talousarvio miljoonaa Norjan kruunua	Energian hinnasta kannettava vero miljoonaa Norjan kruunua	Talousarvio yhteensä miljoonaa Norjan kruunua	Talousarvio yhteensä miljoonaa euroa ⁽¹⁾
2002	270	161	431	57,3
2003	259	192	451	56,4
2004	60	470	530	63,3
2005	0	650	650	79,3

⁽¹⁾ Norjan viranomaisten käyttämät valuuttakurssit (NOK/euro) olivat vuonna 2002: 7,51, vuonna 2003: 8,00, vuonna 2004: 8,37 ja vuonna 2005: 8,20.

8. Kumulaatio

Mitä tulee Enovan myöntämän tuen kumuloitumiseen muun valtiontuen kanssa, valvontaviranomainen katsoo, että periaatteessa on mahdollista, että hankkeet saavat muuta tukea. Norjan viranomaiset totesivat ilmoituksessaan varmistavansa, ettei myönnetty tuki koskaan ylitä ympäristötuen suuntaviivojen G jaksossa olevan 66 kohdan mukaista raja-arvoa. Kuten jo on mainittu, jaksossa määrätään, ettei ympäristötuen suuntaviivojen nojalla myönnettyä tukea saa yhdistää muuhun valtiontukeen, jos tuen määrä nousee tämän päällekkäisyyden johdosta ympäristötuen suuntaviivoissa vahvistettua määrää suuremmaksi. Hakijoiden on ilmoitettava Enovalle muista jättämistään valtiontukihakemuksista.

9. Norjan viranomaisten ehdottamat muutokset

Saadakseen järjestelmän ympäristötuen suuntaviivojen mukaisesti Norjan viranomaiset ovat ehdottaneet siihen joitakin muutoksia, jotka kuvataan seuraavassa. Viranomaiset alkoivat toteuttaa näitä muutoksia valvontaviranomaisen tutkinnan aikana.

9.1 Uusiutuvan energian tuotantoon liittyvän investointituen muutokset

- 1) Norja rajoittaa tuen hankkeisiin, jotka sisältyvät direktiivin 2001/77/EY 2 artiklan a ja b (biomassa) kohdassa annettuun uusiutuvien energialähteiden määrittelyyn. Tämän lisäksi tukea ei anneta nykyisin toimiville vesivoimaloille.
- 2) Tuen määrä lasketaan nettohyötyarvomenetelmällä, joka perustuu markkinahinnan ja tuotantokustannusten erotukseen. Tuki annetaan kertausummana. Laskentamenetelmä on seuraava (esimerkkinä todellinen tuulienergiahanke, määrät ilmoitettu Norjan kruunuina):

Tukikelpoiset investointikustannukset ⁽¹⁾	123 000 000
Tuotanto kWh/vuosi	45 700 000
Hinta NOK/kWh	0,25
Vuotuinen tulo ⁽²⁾	11 425 000
Toimintakustannukset NOK/kWh	0,10
Vuotuiset toimintakustannukset	4 570 000
Vuotuinen nettotulo	6 855 000
Taloudellinen elinkaari vuosina	25
Pääoman tuotto	6,33 %
Nettonykyarvo	– 38 000 000
Investointituki	38 000 000

⁽¹⁾ Investointikustannuksia on vuoden 0 alussa.

⁽²⁾ Tuloja on ensimmäisen kerran vuoden 1 lopussa.

Toisin kuin ilmoitetussa järjestelmässä, edellä oleva mallilaskelma perustuu "tukikelpoisiin" investointikustannuksiin eikä kokonaiskustannuksiin. Kuten Norjan viranomaiset toteavat, rahoituskustannukset, sekalaiset kustannukset ja korvauskustannukset eivät sisälly tukikelpoisiin kustannuksiin ainakaan enää 1 päivästä tammikuuta 2004.

- 3) Edellä olevassa laskelmassa käytetty sähkön markkinahinta perustuu asianomaisiin Nord Pool -hintoihin. Kaukolämmön osalta valtiontukipäätös perustuu hintaan, joka loppukäyttäjältä veloitetaan öljystä tai sähköstä (sen mukaan, kumman hinta on alhaisempi). Jos hankkeen talous perustuu laajoihin asiakassopimuksiin, joiden hinnat poikkeavat havaittavissa olevasta sähkön ja öljyn hinnasta, käytetään sopimushintoja. Sähkön tuotannolle, jota ei johdeta verkkoon, käytetään loppukäyttäjiltä veloittavaa hintaa verot mukaan luettuina.
- 4) Tuki voi kattaa pääomalle saatavan kohtuullisen tuoton. Diskonttokoron ja riskipreemion vahvistaa Enovalle kuitenkin ulkopuolinen asiantuntija kullekin uusiutuvan energian tuotannonalalle erikseen.

On huomattava, että Norjan viranomaiset toimittivat valvontaviranomaiselle riippumattoman asiantuntijan, *First Securities ASA:n* ⁽³¹⁾, raportin. Kyseinen asiantuntija käyttää sijoitushyödykkeiden tasapainomallia (CAPM) ⁽³²⁾, ja se laskee tuulienergialle 7 prosentin ja kaukolämmölle, bioenergialle ja energian käytölle 6 prosentin diskonttokoron. Laskelma katsotaan kehykseksi, jonka puitteissa Enova voi tarkastella diskonttokorkojen käyttöä yksittäisten hankkeiden omalle pääomalle. Etenkin niin sanottu beta-arvo kasvaa hankkeen riskin mukaan ⁽³³⁾ ja voi johtaa korkeampiin diskonttokorkoihin.

Norjan viranomaiset tarkastelevat korkoa ja riskipreemiota uudelleen vuosittain ja saattavat ne ajan tasalle. Jos vuosittaisten tarkastelujen välillä tapahtuu diskonttokorkoon merkittävästi vaikuttavia ennakoimattomia muutoksia, Norjan

viranomaiset muuttavat diskonttokorkoa vastaavasti ylimääräisellä mukautuksella. Näin toimitaan kuitenkin vain silloin, kun on syytä olettaa muutoksen olevan pysyvä.

- 5) Tukikelpoisia investointikustannuksia ovat komission päätöksessä N 75/2002 – Suomi ⁽³⁴⁾ luetellut kustannukset. Norjan viranomaiset toteavat, että 1 päivästä tammikuuta 2005 lähtien Enova on hyväksynyt tukikelpoiksi ainoastaan tällaiset kustannukset.
- 6) Tukea ei anneta enempää kuin mikä on tarpeen hankkeen käynnistämiseksi. Tämä tarkoittaa, että jos 2 kohdan mukaisesti muuttujiin perustuvan nettonykyarvolaskelman tuloksena saadaan *negatiivinen* nettonykyarvo, valtiontukea annetaan ainoastaan niin paljon, että hanke saavuttaa kannattavuusrajan, toisin sanoen nettonykyarvoksi saadaan nolla.
- 7) Hanke, jonka nettonykyarvo ilman tukea on laskelman mukaan nolla tai positiivinen, ei ole oikeutettu tukeen.
- 8) Biomassaan liittyvää tukea lukuun ottamatta tämän ohjelman nojalla myönnettävä tuki ei saa koskaan ylittää ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevassa 54 kohdassa määrättyä raja-arvoa. Ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevan 54 kohdan mukaan tuen määrä saa olla enintään markkinahinnan ja tuotantokustannusten erotusta vastaava määrä, joka rajoitetaan tuotantolaitoksen poistoihin, ja tuotantolaitoksen poistot on katsottava pelkäksi investointikustannukseksi. Tuella voidaan kattaa myös pääomalle saatava kohtuullinen tuotto, jos Norja pystyy osoittamaan tämän olevan välttämätöntä tiettyjen uusiutuvien energialähteiden heikon kilpailukyyn perusteella.

⁽³¹⁾ *First Securities* on merkittävä toimija Norjan arvopaperimarkkinoilla.

⁽³²⁾ Menetelmä, jolla osoitetaan markkinasalkun riskin ja kyseisen varaliskuuserän (hankkeen) riskin mukaan riskipainotettu pääoman tuotto.

⁽³³⁾ *First Securities'n* käyttämä kaava on $R_E = R_F + \beta (R_M - R_F)$, jossa R_F on Norjan pitkäaikaiset joukkovelkakirjalainat, β yksittäisen hankkeen riski, R_M markkinasalkun odotettu tuotto ja $(R_M - R_F)$ osuus riskipreemiosta. R_E on sijoitetun pääoman vaadittu tuotto.

⁽³⁴⁾ A) valmistelu- ja suunnittelukustannukset, B) rakennusten sekä koneiden ja laitteiden hankinnasta ja asennuksesta sekä niiden muutos- ja korjaustöistä aiheutuvat kustannukset, C) maa-alueiden hankinnasta aiheutuvat kustannukset, jotka voivat olla enintään 10 prosenttia hankkeen hyväksyttävistä kokonaiskustannuksista, D) kaukolämpöverkkoon liittämistä aiheutuvan putken rakentamisesta aiheutuvat kustannukset. Lämmönjakeluverkoston rakentamisesta aiheutuvat kustannukset hyväksytään vain uutta teknologiaa sisältävissä verkostohankkeissa, E) rakennusteknisistä töistä ja rakennustöiden valvonnasta aiheutuvat kustannukset, F) raivaus- ja maanrakennusteknisistä töistä aiheutuvat kustannukset, G) käyttöönotosta ja käyttöönoton edellyttämästä käyttöhenkilökunnan koulutuksesta aiheutuvat kustannukset. Käyttöönotolla tarkoitetaan uuden laitteen tai laitoksen ensimmäisiä käyttökertoja, testauksia ja säätämistä, joilla varmistetaan, että laite tai laitos toimii tarkoitustasi, H) hankkeen tiedottamisesta aiheutuvat kustannukset, I) Investoinnin seurannasta aiheutuvat kustannukset, J) Toteutettavuustutkimuksista aiheutuvat kustannukset (hankkeen osanottajien palkat ja niihin liittyvät välilliset työvoimakustannukset, laite-, tarvike- ja ohjelmistokustannukset, matkakustannukset, tiedotuskustannukset ja muut välittömät kustannukset tai yleiskustannukset). Tuensaajan yleiskustannukset, rakennusaikaiset korot, liittymismaksut ja vähennyskelpoiset verot eivät ole tukikelpoisia kustannuksia. Ks. alaviite 26.

- 9) Enova käyttää tukimäärän laskemiseen menetelmää, jossa myönnettävän tuen enimmäismäärä rajoitetaan investointikustannuksiin. Hankkeet, joiden tuloksena tavanomaisissa toimintaolosuhteissa on negatiivinen EBITDA ⁽³⁵⁾, eivät voi saada lainkaan tukea investointivaiheessa. Tähän tarkoitukseen käytettävä diskonttokorko on tämän päätöksen 9 jakson 9.1 kohdan 4 alakohdassa mainittu Enovan käyttämä diskonttokorko.
- 10) Biomassaan liittyville hankkeille voidaan myöntää investointikustannukset ylittävää toimintatukea. Toimintatukea ei kuitenkaan myönnetä missään olosuhteissa ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevan 55 kohdan ⁽³⁶⁾ mukaista määrää enemmän.
- 11) Järjestelmän mukaista tukea varten biomassa määritellään "maataloudesta (kasvi- ja eläinaineet mukaan lukien), metsätaloudesta ja niihin liittyvästä teollisuudesta peräisin olevien tuotteiden, jätteiden ja jätetuotteiden biohajoavaksi osaksi sekä teollisuus- ja yhdyskuntajätteiden biohajoavaksi osaksi" (ks. direktiivin 2001/77/EY 2 artiklan b kohta). Tuettaessa bioenergiaa, johon sisältyy biomassan lisäksi myös muita energialähteitä, 10 kohdan mukaista toimintatukea annetaan ainoastaan biomassan osalta. Muiden osien tuki rajoitetaan 5 kohdassa määriteltyyn investointitukeen.
- 12) Tukiohjelma on voimassa 1 päivään tammikuuta 2011.
- Norjan viranomaiset ovat toimittaneet myös seuraavat tiedot uusiutuvan ja tavanomaisen energian tuotantoon liittyvistä toimintakustannuksista:

Käyttökustannukset yhteensä, Norjan kruunua/kWh

Tekniikka	Toiminta- ja ylläpitokustannukset	Polttoaine	Käyttökustannukset yhteensä
Luvut IEA:n raportista: <i>Projected costs of generating Electricity 2005 update</i>			
Hiili	0,034–0,068	0,076–0,152	0,11–0,22
Kaasu	0,023–0,031	0,187–0,249	0,21–0,28
Yhdistetty lämmön ja sähkön tuotanto			0,17–0,44
Luvut NVE:n raportista: <i>Costs of the production of energy and heat in 2002</i>			
Tuulienergia	0,05		0,05
Luvut Enovan hankesalkusta (esimerkkejä)			
Tuulienergia	0,05–0,10	0	0,05–0,10
Bioenergia	0,07–0,15	0,2–0,3	0,27–0,45
Uudet uusiutuvat energialähteet			0,05
Kaukolämpö			0,05–0,10

9.2 Energiansäästötoimenpiteet

Norjan viranomaiset esittävät, että nettonykyarvolaskelma olisi hyväksyttävä ilmoitetussa järjestelmässä myös energiansäästötoimenpiteisiin myönnettävän tuen osalta. Viranomaiset ovat kuitenkin ehdottaneet, että energiansäästön tukitoimenpiteitä sovellettaisiin vastaisuudessa seuraavin muutoksin:

⁽³⁵⁾ EBITDA tarkoittaa *Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization* (tulot ennen korkoja, veroja, poistoja ja kuoletuksia). Se kattaa varsinaisen toiminnan nettokassavirran ennen käyttöpääoman liikkeitä.

⁽³⁶⁾ Ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevan 55 kohdan mukaan biomassaa käyttävä laitos – jonka toimintakustannukset ovat korkeammat – voi saada investointikustannukset ylittävän määrän toimintatukea, jos EFTA-valtio pystyy osoittamaan, että yrityksen kokonaiskustannukset ylittävät tuotantotiloista tehtyjen poistojen jälkeen energian markkinahinnan.

Norjan viranomaisten tarkoituksena on laskea energiansäästötoimenpiteisiin myönnettävä investointituki ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevan 25 kohdan ja D.1.7 jaksossa olevan 32 kohdan mukaisesti ⁽³⁷⁾ eli hankkeen investointikustannukset rajoitetaan tiukasti ympäristötavoitteiden saavuttamisen kannalta välttämättömiin ylimääriisiin investointikustannuksiin. Tämä tarkoittaa, että energiansäästöinvestoinnin kustannuksia verrataan sellaisen vertailukelpoisen teknisen investoinnin kustannuksiin, jonka avulla ei pystytä saavuttamaan samaa

⁽³⁷⁾ Ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevan 25 kohdan mukaan energiansäästötoimenpiteisiin voidaan myöntää tukea, jonka perustaso on 40 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista. Ympäristötuen suuntaviivojen D.1.7 jaksossa olevan 32 kohdan mukaan tuki on rajoitettava ylimääriisiin investointikustannuksiin. Tukikelpoiset kustannukset lasketaan nettona siten, että kustannuksista vähennetään mahdollisesta kapasiteetin kasvusta aiheutuneet edut, investoinnin käyttöajan viiden ensimmäisen vuoden kustannussäästöt ja samana aikana tuotetut ylimääräiset oheistuotteet.

ympäristönsuojelun tasoa. Silloin, kun investointi liittyy yksinomaan energian säästämiseksi käytettäviin lisävarusteisiin ja menettelyihin eikä vaihtoehtoista vertailukohtaa investointia ole, vertailukohtana olevat investointikustannukset katsotaan nol-laksi. Koneiden vaihtamisesta Norjan vaatimusten mukaisiksi aiheutuvat jälleenhankintakustannukset eivät ole tukikelpoisia.

- 1) Kustannukset lasketaan nettona siten, että niistä vähennetään mahdollisesta kapasiteetin kasvusta aiheutuneet edut, investoinnin käyttöajan viiden ensimmäisen vuoden kustannussäästöt ja samana aikana tuotetut ylimääräiset oheistuotteet.
- 2) Tukikelpoiset kustannukset rajoitetaan investointikustannuksiin. Tässä yhteydessä tukikelpoisia kustannuksia ovat kustannukset, jotka Euroopan komissio luettelee päätöksessään N 75/2002 – Suomi ⁽³⁸⁾. Norjan viranomaiset ovat katsooneet 1 päivästä tammikuuta 2005 lähtien ainoastaan tällaiset kustannukset tukikelpoisiksi.
- 3) Tuen määrä rajoitetaan 40 prosenttiin ylimääräisistä kustannuksista, jotka lasketaan edellä mainittujen muuttujien perusteella, eikä ohjelmasta myönnetä lainkaan toimintatukea. Ympäristötuen suuntaviivojen D.1.5 jaksossa olevan 30 kohdan mukaan pienille ja keskiuurille yrityksille voidaan hyväksyä 10 prosenttiyksikköä korkeampi tuki. Tätä tarkoitusta varten pienet ja keskiuuriset yritykset määritellään mikroyrityksille sekä pienille ja keskiuurille yrityksille myönnettävää tukea koskevien valvontaviranomaisen suuntaviivojen 10.2 luvun mukaisesti.
- 4) Norjan hallitus varmistaa sen, että jos tuki yhdistetään muuhun valtiontukeen, tuen kokonaismäärä ei ylitä edellä mainittuja rajoja.
- 5) Tukiohjelma on voimassa 1 päivään tammikuuta 2011.

9.3 Uutta energiateknologiaa varten myönnettävä tuki

Norjan viranomaiset toteavat, että uusiin uusiutuvan energian tekniikoihin liittyviä hankkeita tuetaan uusiutuvan energian tuotantoon ja käyttöön myönnettävään tukeen sovellettavien sääntöjen mukaisesti (nettonykyarvomenetelmä). Energiatehokkuus-tekniikoihin sovelletaan energiansäästötoimenpiteisiin sovellettavia laskentamenetelmiä. Tuki koskee muun muassa hankkeita, joita on testattu aiemmin vain laboratorioissa, joiden hyödyntäminen on vähäistä tai joita kehitetään Norjan olosuhteista poikkeaviin olosuhteisiin ja joita on sen vuoksi mukautettava.

Kilpailua edeltävän vaiheen hankkeista, jotka kuuluvat tutkimusta ja kehitystä koskevien valvontaviranomaisen suuntaviivo-

jen soveltamisalaan, ilmoitetaan erikseen. Tukea ei myönnetä hankkeisiin, joissa on kyse jo olemassa olevien tuotteiden tai tuotantolinjojen parantamisesta. Sama koskee hankkeita, jotka ovat jo käynnistyneet tai joiden käynnistämisestä on tehty päätös.

9.4 Tiedotus- ja koulutustoimet energiatehokkuuden alalla

Norjan viranomaiset vahvistavat, että opetusaineistoon ja oppimismalleihin, teknisen henkilöstön koulutukseen ja paikalla tehtävään seurantaan liittyvät ohjelmat päättyivät 1 päivänä tammikuuta 2005. Jos niitä tulevaisuudessa vielä jatketaan tai aloitetaan vastaavia uusia ohjelmia, tästä ilmoitetaan etukäteen valvontaviranomaiselle.

Norjan viranomaiset vahvistivat lisäksi, että julkisyhteisöille tarkoitettujen koulutusohjelmat liittyvät kokonaisuudessaan kuntien julkiseen tehtävään (ks. myös tämän päätöksen I osan 5.6 kohta).

9.5 Muut asiat

Norjan viranomaiset vahvistivat vielä, että tukea sovelletaan syrjimättömästi myös ulkomaisiin sijoittajiin ja että viranomaiset raportoivat säännöllisesti valvontaviranomaiselle ohjelman soveltamisesta. Norjan viranomaiset toimittivat valvontaviranomaiselle luettelon, johon on merkitty kahdeksan energiarahastosta tukea saanutta ulkomaista toimijaa.

10. Muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisen perusteet

Muodollisen tutkintamenettelyn aloittamista koskevassa päätöksessään valvontaviranomainen katsoi, että energiansäästötoimenpiteet, uusiin energiateknikoihin myönnettävä tuki sekä uusiutuvan energian tuotantoon tehtäviä investointeja varten myönnettävä tuki olivat ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua valtiontukea. Tiedotus- ja koulutustoimista (neuvonta- ja konsulttipalvelut mukaan luettuina) valvontaviranomainen totesi, että puhelinneuvontapalvelua ja mahdollisesti neuvontakäyntejä lukuun ottamatta rahastolla on laaja päätösvalta. Se myös totesi, että tämän päätösvallan johdosta tukitoimenpiteitä sovellettiin pikemminkin valikoivasti eikä niinkään yleisesti. Kaikkien toimenpiteiden todettiin vääristävän tai uhkaavan vääristää kilpailua ja vaikuttavan sopimuspuolten väliseen kauppaan. Koska energiarahastoon liittyvästä tuesta ei ilmoitettu ajoissa valvontaviranomaiselle, se on valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 1 artiklan f alakohdassa tarkoitettua sääntöjenvastaista tukea.

Mitä tulee tuen soveltavuuteen ETA-markkinoille, valvontaviranomainen tarkasteli erillään tiedoksi annettua energiarahastoa ja järjestelmää, johon on tehty Norjan viranomaisten ehdottamat muutokset.

⁽³⁸⁾ Ks. tämän päätöksen I osan 9.1 jakson 5 kohta ja alaviite 35.

Ilmoitettu järjestelmä

Valvontaviranomainen katsoi muodollisen tutkintamenettelyn aloittamista koskevassa päätöksessä, ettei ole varmuutta siitä, että uusiutuvan energian tuotantoon myönnettävä investointituki olisi ympäristötuen suuntaviivojen mukaan oikeutettu. Valvontaviranomainen totesi erityisesti, ettei tuki perustunut "ylimääräisiin kustannuksiin" ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevan 27 kohdan ja D.1.7 jaksossa olevan 32 kohdan mukaisesti. Se katsoi, että tuen tarve määriteltiin ennemminkin laskemalla hankkeen nettonykyarvo. Valvontaviranomainen totesi, ettei ollut riittävästi takeita siitä, että tuella katettiin vain investointiin liittyviä kustannuksia. Ei myöskään ollut menetelmää, jolla olisi voitu sulkea pois mahdollinen ylikompensaatio. Energiänsäästötoimenpiteistä valvontaviranomainen totesi, että toisin kuin uusiutuvaan energiaan liittyvien hankkeiden kohdalla, ympäristötuen suuntaviivoissa tuki rajataan tiukasti 40 prosenttiin tukikelpoisista investointikustannuksista. Tämän rajan noudattamisesta ei saatu varmuutta Norjan viranomaisten käyttämän nettonykyarvomenetelmän yhteydessä. Energiateknologiahankkeista ja energiakatselmuksista valvontaviranomainen tarvitsi lisätietoja. Tiedottamista ja koulutusta koskevien tukitoimien osalta valvontaviranomainen totesi, ettei tukiohjelmaa ollut rajoitettu vähämerkityksiseen tukeen (vaikka joidenkin hankkeiden tuki onkin saattanut jäädä vähäisemmäksi) tai pieniin tai keskisuuriin yrityksiin. Tämän perusteella valvontaviranomainen päätteli alustavasti muodollisen tutkintamenettelyn aloittamista koskevassa päätöksessä, ettei ilmoitettu järjestelmä ole ETA:n valtiontukisääntöjen mukainen.

Järjestelmä, johon on tehty Norjan viranomaisten ehdottamat muutokset

Valvontaviranomainen käsitteli muodollisen tutkintamenettelyn aloittamista koskevassa päätöksessä myös Norjan viranomaisten ehdottamia muutoksia. Se totesi aikovansa tutkia vielä, voitaisiinko Norjan menettely perustaa tuki asianomaisen hankkeen nettonykyarvolaskelmaan hyväksyä, jos Norjan viranomaiset päättäisivät rajoittaa tuen markkinahinnan ja tuotantokustannusten erotukseen, ks. ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa oleva 54 kohta. Valvontaviranomaista askarrutti myös se, kuinka Norjan viranomaiset aikoivat soveltaa käytännössä ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevan 54 kohdan kolmannessa virkkeessä esitettyjä vaatimuksia. Kyseisessä jaksossa todetaan, että tukea kertaalleen saanut laitos ei enää voisi saada energiantuotantoon lisää tukea. Valvontaviranomainen ilmaisi epäilyksensä myös siitä, voitaisiinko sellaisille hankkeille, joiden nettonykyarvo oli Enovalta saadun tuen jälkeenkin negatiivinen korkeiden toimintakustannusten vuoksi, myönnettävä tukea pitää hyväksyttävänä.

Valvontaviranomainen ei kyennyt muodostamaan lopullista kantaa uuteen energiategnologiaan, koulutustoimiin ja neuvonta- ja konsulttipalveluihin (energiakatselmuksiset) myönnettävästä tuesta.

11. Kolmansien osapuolten huomautukset

Valvontaviranomainen sai kolmansilta osapuolilta yhden huomautuksen menettelyn aloittamista koskevasta päätöksestään. Saksan ympäristö-, luonnonsuojelu- ja ydinturvallisuusasioista vastaava ministeriö toteaa, ettei ole mahdollista määritellä selkeästi asianomaisia markkinoita ja sitä, kilpailevatko tukea saavat yritykset tosiasiaa sellaisten yritysten kanssa, jotka eivät saa tukea, jolloin tuki olisi niille kilpailuetu. Saksan ministeriö toteaa vielä, ettei uusiutuvan energian tuotannon ylimääräisten kustannusten määrittäminen ole erityisen soveltuva periaate tuen määrän määrittämiseen niin kauan kuin selkeästi määriteltäviä ja yleisesti sovellettavaa ylimääräisten kustannusten määrittämää ei ole olemassa. Tuen intensiteettiin sovellettavan 40 prosentin enimmäismäärän Saksan ministeriö ei katso useinkaan olevan riittävä kannustin yksityisille sijoittajille, joiden vastattavaksi jäisi yli 60 prosenttia kustannuksista. Tämän vuoksi voitaisiin tarkastella, sopsiko tuen perustaksi mieluummin tietty suhteellinen osuus investointiin kokonaiskustannuksista. Saksan ministeriö toteaa, että jotkin tähän asiaan liittyvät ympäristötuen suuntaviivojen puutteet on korjattu komission päätöskäytännöllä.

12. Norjan viranomaisten huomautukset

Mitä tulee siihen, onko kyseessä valtiontuki, Norjan viranomaiset katsovat 15 päivänä heinäkuuta 2006 antamassaan vastauksessa, että valvontaviranomainen soveltaa niin tiukkoja valintakriteerejä, etteivät ne eivät jätä lainkaan harkintavaltaa ohjelmille, jotka ovat periaatteessa avoimia kaikille yrityksille. Opetusaineistoa varten myönnettävän tuen osalta Enovalta oli harkintavaltaa ainoastaan hylätä hankkeet, jotka eivät vastanneet ohjelman tavoitteita tai eivät kyenneet antamaan takeita riittävän hyvää laadusta. Näin ollen vähimmäisvaatimukset olivat puolueettomia.

Edellä tarkoitettussa kirjeessä Norjan viranomaiset väittivät myös, että valvontaviranomaisen olisi pitänyt valvoa energiarahaston soveltuvuutta ETA-markkinoille suoraan ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaisesti, kuten komissio arvioi UK WRAP-vuokratakuurahastoa koskevaa ohjelmaa. ⁽³⁹⁾

Uusiutuvan energian tuotantoon myönnettävän investointituen soveltuvuutta ETA-markkinoille koskevasta arviosta Norjan viranomaiset toteavat, että asianomaiset hankkeet joutuvat kilpailemaan keskenään, mikä sulkee pois ylikompensaation mahdollisuuden. Enovan ja ministeriön välisessä sopimuksessa lisäksi todetaan, että tuen on oltava ETA-sopimuksen mukainen. Norjan viranomaiset katsovat, että tukeen sisällytetyt, tukikelpoisiihin kustannuksiin mahdollisesti kuulumattomat kustannukset ovat olleet ainoastaan hyvin pieni osa kokonaiskustannuksista.

⁽³⁹⁾ Komission päätös, tehty 11 päivänä marraskuuta 2003, valtiontuesta, jonka Yhdistynyt kuningaskunta aikoo myöntää WRAP-ympäristönsuojelurahastosta ja WRAP-vuokratakuurahastosta (EUVL L 102, 7.4.2004, s. 59).

Norjan viranomaiset korostivat koko alustavan tutkintavaiheen ajan sekä 15 päivänä heinäkuuta 2006 antamassaan vastauksessa, että Norjan energiatilanne poikkeaa useimpien muiden Euroopan maiden tilanteesta, sillä yli 99 prosenttia sen kotimaisesta sähköntuotannosta perustuu vesivoimaan. Vesivoiman tuotannon kustannusrakenne ja -taso ovat erilaiset kuin muualla Euroopassa harjoitettavan kivihiiheen, kaasuun ja ydinenergiaan perustuvan perinteisen energiantuotannon. Norjan viranomaiset katsovat, ettei vertailu vesivoimaan ole mahdollinen, kun lasketaan uusiin uusiutuviin energialähteisiin perustuvan energian tuotannon lisäkustannuksia kuten suuntaviivat edellyttävät. Valitun menetelmän käyttöön liittyy vielä huomattavia etuja. Ensimmäkin nettonykyarvomenetelmä on yleisesti käytetty menetelmä energia-alalla ja muilla tuotannonaloilla. Markkinahintaa viittaaminen tarkoittaa, että valitaan puolueettomat ja helposti käytettävissä olevat kriteerit. Käyttäessään tätä menetelmää kaikkien tukea hakevien hankkeiden yhteydessä Enova voi verrata valtiontuesta kilpailevia hankkeita keskenään tasavertaisesti ja myöntää tukea hankkeille, joilla tuen ja ympäristöhöydyksen suhde on paras. Toiseksi menetelmä takaa sen, että hankkeelle myönnetään tukea vain sen verran kuin on tarpeen, jotta se pääsisi markkinoille.

Norja toteaa, että ympäristötuen suuntaviivojen sananmukainen noudattaminen edellyttäisi, että Norjan viranomaiset lisäisivät investointitukiohjelman toimintatukiohjelman, jonka osalta tuki olisi lopulta myös laskettava nettonykyarvomenetelmän avulla. Näin annettu toimintatuki olisi itse asiassa investointitukiohjelma, jossa tuki maksettaisiin erissä eikä kertasummana, eikä se muuttaisi merkittävästi tuensaantimahdollisuuksia mutta vähentäisi järjestelmän avoimuutta ja mutkistaisi sen hallinnointia⁽⁴⁰⁾. Ilmoitetussa järjestelmässä Enova osallistuisi ainoastaan hankkeen investointivaiheeseen.

Norjan viranomaiset yhtyvät 15 päivänä heinäkuuta 2006 antamassaan vastauksessa valvontaviranomaisen menettelyn aloittamista koskevassa päätöksessä esittämään päätelmään, jonka mukaan Enovan menetelmällä saadaan yleensä tulokseksi investointituen määrä, joka on alhaisempi tai yhtä suuri kuin uusiutuvaan energiaan perustuvan laitoksen ylimääräiset investointikustannukset. Norjan viranomaiset kuitenkin vastustavat enimmäismäärän asettamista tuotantolaitoksen poistoille. Sitä käytettäessä ei voitaisi ottaa huomioon sitä, että hankkeet ovat oikeutettuja myös pääomalle saatavaan kohtuulliseen tuottoon, mistä määrätään valvontaviranomaisen antamissa ympäristötuen suuntaviivoissa (D.3.3.1 jaksossa oleva 54 kohta) ja minkä komissio on ottanut huomioon päätöksessään Q7 offshore -tuulivoimalaa koskevasta hankkeesta⁽⁴¹⁾. Norjan viranomaiset väittävät, että koska asianmukainen pääoman tuoton taso vahvistetaan riippumattoman asiantuntijan päätelmien perusteella, vaaraa liialliseen pääoman tuottoon perustuvasta ylikompensaatiosta ei ole.

⁽⁴⁰⁾ Ks. myös valvontaviranomaisen päätöksen 122/05/KOL Norjan toimittamia tietoja käsittelevä jakso, s. 12 alkaen.

⁽⁴¹⁾ Alankomaihin liittyvä ympäristöseikkoja sähköntuotannossa koskeva valtiontukipäätös N 707/2002 – MEP *Stimulating Renewable Energy*.

Mitä tulee vaatimukseen, jonka mukaan tuettu hanke ei saa saada muuta tukea, ks. ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa oleva 54 kohta, Norjan viranomaiset ovat yhtä mieltä siitä, että energiarahastosta annettavaa tukea on rajoitettava. Norjan viranomaisten mukaan kaksi järjestelyä takaa tällaisen rajoituksen. Ensimmäkin Enova ottaa hankkeita arvioidessaan huomioon kaikki tiedossa olevat tulot (kassavirta) riippumatta esimerkiksi siitä, katsotaanko muu julkinen tuki valtiontueksi. Ne otetaan tilanteen mukaan huomioon tulo- tai menopuolella ja näin ollen vähentävät Enovalta saatavan lisätuen tarvetta. Toiseksi mahdollisesti käyttöön otettavan vihreä sertifikaatti-järjestelmän suhteen Norjan viranomaiset viittaavat tuen saajan kanssa tehtävään sopimukseen sisältyvään lausekkeeseen, jonka mukaan tuen saajan on maksettava energiarahastosta saamansa tuki takaisin korkoineen, mikäli hän alkaa toimia sertifikaattimarkkinoilla.

Norjan viranomaiset ovat ehdottaneet ohjelman muodollisen tutkinnan aikana muutosta, jota sovellettaisiin sellaisiin hankkeisiin, joiden nettonykyarvo on energiarahastolta saadusta tuesta huolimatta negatiivinen. Muutos sisältyy tämän päätöksen I osan 9.1 jakson 9 kohtaan, ja sen mukaan tukea eivät voi saada lainkaan sellaiset hankkeet, joiden EBITDA on negatiivinen, kun investointivaiheessa vallitsevat tavonaiset toimintaolosuhteet.

II ARVIOINTI

1. ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu valtiontuki

ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä, EY:n jäsenvaltion tai EFTA-valtion myöntämä taikka valtion varoista muodossa tai toisessa myönnetty tuki, joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua suosimalla jotakin yritystä tai tuotannonalaa, ei sovellu tämän sopimuksen toimintaan, siltä osin kuin se vaikuttaa sopimuspuolten väliseen kauppaan.”

1.1 Valtion varojen käyttö

ETA-sopimuksen 61 artiklan mukaan tukitoimenpiteen on oltava valtion myöntämä tai valtion varoista myönnetty. Käsiteltävänä olevassa asiassa tuki eri investointihankkeisiin myönnetään avustuksina, jotka rahoitetaan valtion budjetista ja jakeluhinnoista kannettavalla verolla. Suorilla budjettimäärärahoilla toteutettava rahoitus täyttää ”valtion varojen” määritelmän.

Jakeluhinnoista kannettavasta verosta saatavien voittojen osalta valvontaviranomainen toteaa, että vakiintuneen oikeuskäytännön ja Euroopan komission käytännön mukaan toimenpiteessä käytetään valtion varoja, jos varoja siirtää rahasto, joka on valtion perustama ja saa rahoituksensa valtion määräämistä tai hallinnoimista maksuosuuksista ⁽⁴²⁾. Tältä osin on määritettävä, olivatko kyseiset varat valtion valvonnassa ⁽⁴³⁾. Varojen pitämiseksi valtion varoina riittää, että ne ovat pysyvästi viranomaisten valvonnassa ⁽⁴⁴⁾.

Energiarahaston perusti Norjan valtio. Energiarahastoa hallinnoi Enova, julkinen elin, jonka Norjan valtio omistaa öljy- ja energiaministeriön kautta. Rahaston perustamisen tarkoituksena oli täyttää Norjan valtion asettama poliittinen tavoite ja edistää Kioton pöytäkirjaan liittyvien Norjan valtion energia-alan tavoitteiden saavuttamista. Sen vuoksi Norjan valtio säättää asetuksella pakollisesta verosta (katso tämän päätöksen I osan 3 kohta) rahaston rahoittamiseksi. Valtio määrittää myös veron suuruuden. Veron tuotto siirretään suoraan energiarahastoon, joka jakaa varoja valittuihin hankkeisiin. Sen vuoksi valvontaviranomainen katsoo, että vero on Norjan valtion pysyvässä valvonnassa ja että sitä voidaan pitää ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuina valtion varoina.

1.2 Tiettyjen yritysten tai tuotannonalojen suosiminen

Jotta toimenpide voitaisiin katsoa ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdan mukaiseksi valtiontueksi, sen lisäksi tuotava tuensaajalle etuja, jotka vapauttavat sen maksuista, jotka se tavallisesti joutuisi kattamaan talousarviostaan. Toiseksi toimenpiteen on oltava valikoiva siten, että se suosii *”jotakin yritystä tai tuotannonalaa”*. Jäljempänä erotetaan toisistaan investointitukiohjelmat, joihin kuuluvat myös energiakatselmukset, sekä koulutustoimenpiteet.

1.2.1 Yleinen huomautus: arvioitavana on koko energiarahastojärjestelmä, eivät siitä myönnetty yksittäiset avustukset

Käsiteltävänä olevassa asiassa jäljempänä kuvaillut tukitoimenpiteet olisi joissakin tilanteissa saatettu myöntää yksittäisille henkilöille yritysten sijaan (esim. joidenkin opetus- ja koulutustoimien osalta) tai ne saattaisivat liittyä taloudellisen toiminnan sijasta koulutustoimintaan. Mitään eri tukitoimenpiteistä ei kuitenkaan ollut muodollisesti (lainsäädännöllä tai hallinnollisilla suuntaviivoilla) rajoitettu koskemaan yksittäisiä henkilöitä tai tietyntyyppistä toimintaa ⁽⁴⁵⁾. Tukea voidaan myöntää esim. yksityisille koulutustoimijoille, jotka saattavat harjoittaa taloudellista toimintaa, tai se voi olla suunnattu tietyille teollisuudenaloille (kuten rakennusalalle).

Käsiteltävänä olevassa ilmoituksessa ja arvioinnissa käsitellään koko energiarahastoa, ei siitä myönnettyjä yksittäisiä avustuksia. Sen vuoksi valvontaviranomaisen ei ole tarpeen koko energiarahastoa koskevassa arvioinnissaan ⁽⁴⁶⁾ arvioida, koskiko esimerkiksi yksittäisissä tapauksissa voittoa tavoittelemattomille yhteisöille ja koulutusyksiköille myönnetty tuki jonkin yrityksen (taloudellista) toimintaa. Koska energiarahastojärjestelmään ei sisällynyt mitään rajoituksia asian suhteen, valvontaviranomainen päätyy siihen tulokseen, että jäljempänä mainittua poikkeusta lukuun ottamatta ohjelmasta myönnetty tuki suuntautui yrityksille.

Julkiselle sektorille energiatehokkuustoimenpiteiden toteuttamiseen osana yksikön julkista tehtävää myönnetty tuki ei ole valtiontukea. Tämä koskee erityisesti kunnille suunnattua energiatehokkuustoimenpiteitä koskevaa ohjelmaa. Kyseinen tuki ei sisällä ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua valtiontukea, kunhan se on rajoitettu tuensaajan tehtävään julkisyhteisönä, minkä Norjan viranomaiset ovat vahvistaneet.

1.2.2 Investointituki (uusiuutuvan energian tuotanto, energiansäästötoimenpiteet, uusi energiateknologia ja energiakatselmukset)

Avustukset edellä mainittuihin investointeihin tuovat tuensaajalle ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua etua joko mahdollistamalla niiden investoinnit uusiuutuvan energian tuotantoon tai investoinnit niiden energiankulutusta vähentäviin toimenpiteisiin tai antavat yhtiölle mahdollisuuden (energiakatselmusten osalta pätevyyden lisääntymisen ja energia-analysien kautta) käyttää energiaa tehokkaammin ja näin vähentävät entistään yhtiön tavanomaisia käyttökustannuksia.

⁽⁴²⁾ Asia 173/73, Italia v. komissio, Kok. 1974, s. 709, asia 78/76 Steinike v. Saksa, Kok. 1977, s. 595, komission päätös asiassa N 707/2002 – Alankomaat, ks. edellä alaviite 42, N 490/2000 – Italia, hukkakustannukset sähkösektorilla.

⁽⁴³⁾ Julkisasiames Jacobs asiassa C-379/98, Preussen Elektra v. Schleswig AG, Kok. 2001, s. I-2099, 165 kohta.

⁽⁴⁴⁾ Ks. asia T-67/94 Ladbroke Racing Ltd v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 1998, s. II-1, 105 kohta ja sitä seuraavat kohdat. Tältä osin ei ole epäilystä, etteikö toimenpidettä voitaisi katsoa valtion toimenpiteeksi, sillä se otti veron käyttöön. Tämä järjestelmä poikkeaa asiassa C-345/02 Pearle BV, Hans Prijns Optiek Franchise BV ja Rinck Opticiens BV v. Hoofdbedrijfschap Ambachten (Kok. 2004, s. I-7139) käsitellystä järjestelmästä, joka koski ammatillisten edustajien muodostaman lautakunnan päättämää maksua.

⁽⁴⁵⁾ Valvontaviranomainen haluaa kuitenkin huomauttaa, että määritettäessä sitä, onko tuen saaja ”yritys”, huomioon ei oteta yksikön oikeudellista tai sen organisaation muotoa, vaan yrityksen ominaisuudessa toimimisesta päätetään tuetun toiminnan mukaan, asia C-41-90, Höfner ja Elser v. Macrotron, Kok. 1991, s. I-979; myös esimerkiksi voittoa tavoittelemattomat yhteisöt voivat harjoittaa taloudellista toimintaa ja kilpailla muita vastaan, ks. esim. asia 78/76 Steinike & Weinlig, ks. edellä alaviite 43, ja asia C-67/96, Albany International BV v. Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie, Kok. 1999, s. I-5751.

⁽⁴⁶⁾ Jos tuki on valtiontukea, mikä määritellään jäljempänä, energiarahasto muodostaa tukiohjelman. Tukiohjelman määritelmä esitetään valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 1 artiklan d alakohdassa.

Tuki on myös valikoivaa. Uusiutuvan energian tuotantoon myönnettävän investointituen osalta tuki koskee tiettyä energiantuottajien ryhmää.

Valikoivuutta esiintyy myös muiden toimenpiteiden kohdalla, sillä avustukset myönnetään ainoastaan tietyille yrityksille, jotka Enova on valinnut vertailtuaan hankkeita hakuprosessin aikana ja päätettyään, mikä on hakukierroksen paras hanke tuettavaksi. Oikeuskäytännön⁽⁴⁷⁾ mukaan tilanteessa, jossa rahastolla on "vapaa harkintavalta, jonka perusteella se voi mukauttaa taloudellisia toimenpiteitä eri seikkojen osalta, kuten esimerkiksi edunsaajien valinnan sekä taloudellisten toimenpiteiden suuruuden ja edellytysten osalta, (...) järjestelmän perusteella tietyt yritykset voivat päästä edullisempaan asemaan kuin muut yritykset"⁽⁴⁸⁾. Vaikka hanke täyttäisikin hakuperusteet, sille ei välttämättä myönnetä tukea, sillä tämä riippuu muista, sen kanssa hakuprosessissa kilpailevista hankkeista ja rahamäärästä, jonka Enova on halukas myöntämään hankearviointikierroksen toteutuessa käytännössä. Koska Enova voi vapaasti valita, kuinka usein ja millaisia ehdotuspyyntöjä se hanke-ehdotusten esittämiselle järjestää, järjestelmä antaa Enovalle riittävän harkintavallan tehdä tukitoimenpiteistä valikoivia⁽⁴⁹⁾.

Lisäksi energiakatselmusten kohdalla asiaan liittyy valikoivuutta koskeva lisänäkökohta siltä osin, että ohjelma (vuoden 2003 ohjelmateksti, ks. edellä tämän päätöksen I osan 5.6 kohta) oli suunnattu kokonaispinta-alaltaan yli 5 000 neliömetrin kokoisten yksityisten ja julkisten rakennusten omistajille ja teollisuusyrityksille.

1.2.3 Tiedotus- ja koulutusohjelmat energiatehokkuuden alalla

Valvontaviranomainen katsoo, että Enovan **puhelinneuvontapalveluun** ei liity valikoivuutta, sillä siinä annetaan neuvoja kenelle tahansa energiatehokkuudesta kiinnostuneelle, ilman että Enova voi harjoittaa minkäänlaista harkintavaltaa palvelun käyttäjien suhteen.

Valtiontukea ei sisälly myöskään yksityisiin kotitalouksiin tehtäviin **käynneihin**, sillä näissä tilanteissa tukea ei myönnetä ETA-

sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuille yrityksille. Valvontaviranomainen ei katso ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tukea sisältyvän myöskään liikerakennusten tehokkaaseen energiankäyttöön, sillä toimenpide oli avoin kaikille kiinnostuneille eikä Enovalla tai sen energiatehokkuuden alalla toimivilla keskuksilla ollut siinä harkintavaltaa. Toisin sanoen toimenpide ei täytä valikoivuutta koskevaa edellytystä.

Opetusaineiston ja koulutuskurssien kehittämisen tukiohjelma puolestaan saa valikoivuuteen liittyvää etua, sillä tukiohjelma alentaa kehittäjälle tällaisen aineiston tai kurssin laatimisesta aiheutuvia kustannuksia verrattuna sellaisiin tahoihin, jotka eivät saa tällaista tukea. Valvontaviranomainen ei ole yhtä mieltä Norjan viranomaisten kanssa siitä, että valvontaviranomaisen opetus-/koulutusohjelmiin soveltama valikoivuutta koskeva testi olisi liian ankara. Tuki on ensinnäkin kohdistettu tietyille aloille, esimerkiksi vuoden 2003 ohjelmassa muun muassa yksityisille koulutuspalvelujen tarjoajille tai vuoden 2004 ohjelmassa rakennuslalle. Ohjelmateksteissä korostetaan, että opintotarjonnan olisi vastattava yritysten tarpeisiin ja että yksityisyrietykset osallistuvat osittain ohjelman rahoitukseen. Tämä jättää varaa alakohtaisten ratkaisujen kehittämiseksi. Toiseksi asianomaiset ohjelmat jättävät Enovalle laajan harkintavallan. Norjan viranomaiset itse painottavat, että hankkeiden kilpailuttaminen on keskeistä. Sen vuoksi joillekin hankkeille ei välttämättä taata tukea, vaikka ne täyttäisivätkin tietyt objektiiviset arviointiperusteet, sillä ne saattavat jäädä häviölle, jos muut samalla arviointikierroksella mukana olevat hankkeet saavat paremmat arviot. Hylätylle hankkeelle ei taata tukea myöskään seuraavalla kierroksella. Lisäksi vuosien 2003 ja 2004 ohjelmateksteihin sisältyy painopisteluetelo, joka on lisäosoitus siitä, että joillakin hankkeilla, erityisesti niillä, jotka eivät kuulu painopistealoihin, on heikommat mahdollisuudet saada tukea. Sen vuoksi valvontaviranomainen katsoo tuen olevan valikoivaa.

1.3 Kilpailun vääristyminen ja vaikutus sopimuspuolten väliseen kauppaan

Ollakseen ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tukea toimenpiteiden on vääristettävä tai uhattava vääristää kilpailua ja vaikutettava kauppaan sopimuspuolten välillä.

Käsiteltävänä olevassa asiassa toimenpiteet vahvistavat tuettujen yritysten kilpailuasemaa Euroopan talousalueen energia- ja sähkömarkkinoilla, missä ne kilpailevat todellisuudessa tai mahdollisesti muiden energiantuottajien kanssa⁽⁵⁰⁾.

⁽⁴⁷⁾ Asia C-241/94, komissio v. Ranska, Kok. 1996, s. I-4551,23 kohta.

⁽⁴⁸⁾ Ks. myös julkisasiamies Jacobsin ratkaisuehdotus asiassa C-256/97, DM Transport S.A., Kok. 1999, s. I-3913,39 ja 40 kohta.

⁽⁴⁹⁾ Tätä tukee Enovan Internet-sivuillaan esittämä arvio roolistaan: "Enova SF:llä on huomattava vapaus valita ja muodostaa strategiset painopisteensä ja toimintalinjoihinsa liittyvät toimenpiteet".

⁽⁵⁰⁾ Tämä koskee esimerkiksi perinteisiä energialähteitä käyttäviä sähköntuottajia tai tällä hetkellä vesivoiman tai muun uusiutuvan energian tuottajia, joita Enova ei tue, tai yrityksiä, jotka eivät saa tukea energiatehokkuustoimenpiteiden soveltamiseen.

Varsin suuri määrä aikaisemmin tuetuista hankkeista (katso tämän päätöksen I osan 6 jakso) olisi saattanut kuulua ETA-sopimuksen liitteessä XV olevan 1 kohdan e alakohdassa mainitun säädöksen piiriin (EY:n perustamissopimuksen 87 ja 88 artiklan soveltamisesta vähämerkityksiseen tukeen 12 päivänä tammi-kuuta 2001 annettu komission asetus (EY) N:o 69/2001), sillä myönnetyt avustukset jäivät vähämerkityksisen tuen rajan alapuolelle. Kaikkien hankkeiden osalta myönnetty tuki ei kuitenkaan ollut vähämerkityksistä tukea. Ohjelmalle ei ollut myöskään asetettu tällaista edellytystä.

Koska sähkömarkkinat on pitkälle vapautettu ja energiatuotteilla ja sähköllä käydään kauppaa ETA-valtioiden välillä (esim. Norja tuo ja vie sähköä), kuvattu (mahdollinen) kilpailun vääristyminen toteutuu suhteessa muihin ETA-alueen yrityksiin. Osoitukse-
sena tästä on myös erityyppisen sähkön kauppa Pohjoismaiden yhteisessä Nord Pool -sähköpörssissä. Energiarahastojärjestelmä siis vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua ja vaikuttaa sopimuspuolten väliseen kauppaan.

2. Uusi tuki

Kuten edellä tämän päätöksen II osan 1 jaksossa osoitettiin, energiarahaston muodostama järjestelmä sisältää ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tukea. On määriteltävä, onko se myös uutta tukea, josta olisi pitänyt ilmoittaa riittävän ajoissa valvontaviranomaisen arviointia varten, katso valvontaja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 2 artikla. Uusi tuki määritellään valvontaja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 1 artiklan c alakohdassa tueksi, joka ei ole voimassa olevaa tukea, mukaan lukien voimassa olevan tuen muutokset.

Norjan hallituksen mukaan energiarahastomekanismin yhteyteen kootut ohjelmat olivat olemassa jo ennen Norjan liittymistä Euroopan talousalueeseen. Sen vuoksi ohjelmat olivat alun perin valvontaja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 1 artiklan b alakohdan ii alakohdassa tarkoitettua voimassa olevaa tukea.

Norjan viranomaiset ilmoittivat valvontaviranomaiselle muutoksista voimassa oleviin tukiohjelmiin. Muutosten pääasiallinen sisältö oli seuraava:

- i) voimassa olleiden ohjelmien liittäminen vastaperustetun energiarahaston piiriin vuonna 2002,

- ii) tuen hallinnointitapaa uudistettiin muodostamalla uusi hallintoelin Enova, joka korvasi aikaisemmin vastuussa olleen Norjan energiaviranomaisen NVE:n,

- iii) suurkäräjien laatimat uudet energiatavoitteet, jotka merkitsivät sitä, että ohjelmiin kuuluvilla toimenpiteillä oli nyt saavutettava mitattavissa olevia energiatehokkuus- ja tuotantotavoitteita,

- iv) uusi rahoitusmekanismi (jakeluhinnoista kannettava vero).

Näiden muutosten rinnalla hyväksyttiin uusia Enovaa koskevia säädöksiä, jotka vaikuttavat myönnettyyn tukeen siten, että toimenpiteillä olisi nyt saavutettava Norjan valtion ja Enovan välillä vuonna 2002 sovitut uudet toimintalinjoja koskevat tavoitteet.

Muutokset eivät olleet pelkästään teknisiä tai hallinnollisia [katso valvontaviranomaisen 14 päivänä heinäkuuta 2004 tekemän päätöksen 4 artiklan 1 kohta] ⁽⁵¹⁾, vaan niillä muutettiin huomattavasti voimassa ollutta järjestelmää ja sen oikeudellista kehystä. Se, onko kyseessä uusi tuki, on yhteisöjen tuomioistuinten asiassa *Namur Les Assurances* antaman tuomion ⁽⁵²⁾ mukaan ensinnäkin määritettävä viittaamalla säännöksiin, joissa siitä säädetään. Tässä suhteessa olisi huomattava, että energiarahaston ja Enovan perustamisen myötä annettiin uusi sääntökönäisyys, joka koskee energiarahastosta myönnettyä tukea ja sen rahoitusta. Ensinnäkin 29 päivänä kesäkuuta 1990 annettua energialakia muutettiin suurkäräjien päätöksellä 5 päivänä huhtikuuta 2001. Päätöksessä hallitukselle annettiin lupa velvoittaa energianjakelija (luvalla, "*omsetningskonsesjoner*") lisäämään loppukäyttäjän maksamiin sähkön jakeluhintoihin vero. Tämä vero käytetään energiarahaston rahoittamiseen. Uudessa, 10 päivänä joulukuuta 2001 annetussa hallituksen asetuksessa säädetään yksityiskohtaisesti veron kantamisesta ja siirtämisestä energiarahastoon. Suurkäräjien päätöstä edeltäneissä ehdotuksissa hallitus oli määritellyt uudet ja konkreettiset energia-alan tavoitteet (katso tämän päätöksen I osan 4 jakso), jotka pyrittiin täyttämään tietyn ajanjakson kuluessa perustamalla energiarahasto ja Enova. Tavoitteet ja niiden saavuttaminen yksilöitiin tarkemmin ministeriön ja Enovan tekemässä sopimuksessa. Energiarahastoa-asetuksessa energiarahasto sijoitettiin öljy- ja energiaministeriön alaisuuteen ja sen hallinnointivastuu määrättiin Enovalle. Tämä osoittaa, että vuosina 2000–2001 energiatehokkuustoimenpiteiden tukea sääteleviä säännöksiä muutettiin ja täydennettiin huomattavasti.

⁽⁵¹⁾ Päätös 195/04/KOL.

⁽⁵²⁾ Asia C-44/93, *Namur-Les Assurances du Crédit SA v. Office National du dueroire ja Belgia*, Kok. 1994, s. I-3829.

Nämä lainsäädännölliset ja hallinnolliset muutokset tehtiin siksi, että tavoitteena oli muuttaa silloista tukijärjestelmää merkittävästi ja luoda täysin uusi tapa rahoittaa energiansäästötoimenpiteitä ja uusiutuvan energian tuotantoa⁽⁵³⁾. Kahden uuden tukiohjelman yhdistäminen merkitsi enemmän kuin pelkkää teknistä muodollisuutta, sillä niiden yhdistämisen tavoitteena oli parantaa valtiontuen kohdistamista ja saavuttaa konkreettisempia tuloksia kestävän energiapolitiikan alalla. Hankkeiden tukipäätösten yhteydessä on nyt otettava huomioon, voidaanko hankkeilla edistää suurkäräjien vuosina 2000–2001 määrittelemiä uusia tavoitteita, mikä on huomattava muutos aikaisempiin tukimekanismeihin verrattuna.

Aikaisemmin vastuussa olleen Norjan energiaviranomaisen NVE:n toimivalta korvattiin täysin uudella hallinnollisella rakenteella, vastaperustetulla hallintoelimellä Enovalla. Enovaa sitoo ministeriön kanssa tehty sopimus hallinnoida energiarahastoa suurkäräjien hiukan aikaisemmin määrittelemien uusien energiatavoitteiden saavuttamiseksi ja hoitaa rahastoa uuden lainsäädännön mukaisesti. Lisäksi sitä kehoitetaan rahaston hallinnoinnin avulla edistämään kilpailua markkinoilla. Tämä osoittaa, että Enova ei pelkää jatkua NVE:n työtä, vaan sille uskotaan uusia tehtäviä ja velvoitteita, mikä merkitsee huomattavaa muutosta aikaisempiin tukiohjelmiin verrattuna.

Lisäksi merkittävä näkökohta on se, että on perustettu uusi rahoitusmekanismi. Talousarviomäärärahojen sijasta tukitoimenpiteet rahoitetaan yhä suuremmissa määrin jakeluhinnoista kannettavalla verolla, jota käytetään energiarahaston rahoittamiseen. Vaikka Norja huomauttikin, että vero sinänsä oli otettu käyttöön ennen ETA-sopimuksen voimaantuloa, tämä ei muuta valvontaviranomaisen käsitystä siitä, että uuden rahoitusmekanismiin käyttöönotto merkitsi huomattavaa muutosta. Ennen vuotta 2002 veroa hallinnoivat verkkoyhtiöt, jotka rahoittivat sillä pääasiassa energiatehokkuuteen liittyvästä tiedottamisesta aiheutuvat kulunsa. Nyt Norjan valtio otti tämän veron käyttöön, valvoo sitä sekä ohjaa sen energiarahaston rahoittamiseen. Rahasto voi käyttää varoja kaikenlaisiin tukitoimenpiteisiin, joita ei ole rajoitettu pelkkään tiedotustoimintaan⁽⁵⁴⁾. Valvontaviranomainen päättelee edellä esitetyn perusteella, että rahoitusjärjestelmän muutokset ovat huomattavia.

Kuvatut muutokset muuttavat itse ohjelmaa ilman että se on erotettavissa oleva osa voimassa olevia tukiohjelmiä⁽⁵⁵⁾. Uusi

rahoitus- ja hallintomekanismi samoin kuin Enovan velvoite saavuttaa uudet energiatavoitteet koskevat tukiohjelman olennaisia rakennetta ja niitä sovelletaan kaikkiin energiarahastosta tuettaviin toimenpiteisiin. Muutosten tarkoituksena oli julkisten varojen parempi käyttö ja kestävämmät energiatehokkuustulokset, minkä vuoksi oli tarpeen ottaa käyttöön uusia rakenteita ja tavoitteita. Nämä uudet rakenteet ja tavoitteet ovat määrääväinä tekijänä jokaista tukipäätöstä tehtäessä eikä niiden voida katsoa olevan erotettavissa aikaisemmin voimassa olleista tukitoimenpiteistä.

Sen vuoksi ilmoitetut muutokset on luokiteltava valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 1 artiklan c alakohdassa tarkoitetuksi uudeksi tueksi.

Energia-rahasto aloitti toimintansa 1 päivänä tammikuuta 2002, toisin sanoen ennen kesäkuuta 2003, jolloin ohjelmasta ilmoitettiin valvontaviranomaiselle. Näin ollen energiarahastojärjestelmästä ilmoitettiin valvontaviranomaiselle myöhässä ja rikkoi sen myötä valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan I osan 1 artiklan 3 kohdan toimenpidekieltoa. Tuki on näin ollen määriteltävä valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 1 artiklan f alakohdassa tarkoitetuksi sääntöjenvastaiseksi tueksi. Sääntöjenvastainen tuki, jota ei todeta ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaiseksi, peritään takaisin.

3. Tuen soveltuvuus ETA-markkinoille

Valvontaviranomainen katsoo, että tukitoimenpiteet eivät ole ETA-sopimuksen 61 artiklan 2 kohdassa eivätkä 3 kohdan a, b tai d alakohdassa määrättyjen poikkeusten mukaisia. Sen vuoksi on arvioitava, voisiko tuki olla perusteltu ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaisesti. Tämän säännöksen mukaan tuki voidaan katsoa ETA-markkinoille soveltuvaksi, jos se myönnetään *”tietyn taloudellisen toiminnan tai talousalueen kehityksen edistämiseksi, jos tuki ei muuta kaupankäynnin edellytyksiä yhteisen edun kanssa ristiriitaisella tavalla”*.

Valvontaviranomainen arvioi energiarahastoa ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan sekä valvontaviranomaisen ympäristötuen suuntaviivojen pohjalta. Ympäristötuen suuntaviivoissa EFTA-valtioita edellytettiin saattamaan ympäristötukiohjelmansa kyseisten suuntaviivojen mukaisiksi 1 päivään tammikuuta 2002 mennessä.

⁽⁵³⁾ Ks. tähän liittyen julkisasiamies Fennellyn tulkinta yhdistetyissä asioissa C-15/98 ja C-105/99, Italian tasavalta v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2000, s. II-8855,61 ja sitä seuraavat kohdat. Hän katsoi, että lainsäädännön muutosten on muutettava järjestelmää huomattavasti, toisin sanoen kyseessä on oltava enemmän kuin pelkkä muodollinen muutos.

⁽⁵⁴⁾ Hallituksen esityksissä Norjan viranomaiset itsekin käyttivät rahoitusmekanismista ilmaisuja ”uusi”.

⁽⁵⁵⁾ Yhdistetyt asiat T-195/01 ja T-207/01, Government of Gibraltar v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2001, s. II-3915, 111 kohta.

Jäljempänä olevassa arvioinnissa valvontaviranomainen erottaa toisistaan energiarahastojärjestelmän sellaisena kuin siitä ilmoitettiin sille ja sovellettiin 1 päivästä tammikuuta 2002 (katso tämän päätöksen II osan 3.1 jakso) ja järjestelmään jatkossa tehtävät muutokset, joita Norjan viranomaiset suunnittelevat tuen saattamiseksi ETA-sopimuksen valtioneuvoston päätösten mukaisesti (katso tämän päätöksen II osan 3.2 jakso).

3.1 *Energiarahaston arviointi valvontaviranomaiselle ilmoitetussa muodossa*

3.1.1 Investointituki (uusiutuvan energian tuotanto, energiansäästöinvestoinnit, uusi energiategnologia ja energiakatselmuks)

Muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta 18 päivänä toukokuuta 2005 tekemässään päätöksessä valvontaviranomainen ilmaisi, ettei sillä ollut varmuutta siitä, voitiinko energiarahaston myöntämä investointituki todeta ympäristötuen suuntaviivojen mukaiseksi.

Tutkintamenettelyn aloittamista koskevasta päätöksestä 15 päivänä heinäkuuta 2005 esittämässään huomautuksissa Norjan viranomaiset väittivät, että järjestelmä olisi hyväksyttävä suoraan ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan nojalla. Valvontaviranomainen ei ole asiasta samaa mieltä, ainakaan siltä osin kuin kyseinen tuki kuuluu ympäristötuen suuntaviivojen piiriin. Valvontaviranomaisen mielestä WRAP-ympäristönsuojelurahastosta ja WRAP-vuokratuorahastosta tehty Euroopan komission päätös⁽⁵⁶⁾ ei ole tässä suhteessa merkityksellinen. Näiden kahden asian välinen ero on siinä, että kierrätyksen osalta ympäristötuen suuntaviivoissa ei ole määräyksiä investointituesta, kun taas uusiutuviin energialähteisiin myönnettävä investointituki kuuluu suuntaviivojen piiriin. Valvontaviranomaista sitovat sen omat suuntaviivat⁽⁵⁷⁾. Sen vuoksi se katsoo, ettei se voi jättää huomiotta investointitukea koskevaa suuntaviivojen lukua (D.1.3 jakso, erityisesti 27 kohta, ja D.1.7 jaksossa oleva 32 kohta) tai toimintatukea koskevaa lukua (D.3.3.1 jaksossa oleva 54 kohta), jotka kattavat uusiutuvien energialähteiden tilanteen eikä niihin sisältyviä tuki-intensiteettejä.

1) *Investointituki uusiutuvan energian tuotantoon*

Uusiutuvan energian tuotantoon tehtävien investointien tuki-intensiteetti voi olla enintään 40 prosenttia tai tarvittaessa 100 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista (katso ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa oleva 27 kohta). Ympäristötuen suuntaviivojen D.1.6 jaksossa olevassa 31 kohdassa selvennetään, mikä on tukikelpoinen investointi; sellaisia ovat investoinnit maa-alueisiin, rakennuksiin, laitoksiin ja laitteisiin ja, tietyin edellytyksin, aineettomaan omaisuuteen. Suuntaviivojen D.1.7 jaksossa olevassa 32 kohdassa määritetään, että tukikelpoiset kustannukset muodostuvat uusiutuvan energian tuotantolaitoksen investointikustannusten ja perinteisen energiantuotantolaitoksen investointikustannusten erotuksesta (jäljempänä 'ylimääräisiin kustannuksiin perustuva lähestymistapa').

⁽⁵⁶⁾ Ks. edellä alaviite 40.

⁽⁵⁷⁾ Asia C-351/98, Espanjan kuningaskunta v. Euroopan yhteisöjen komissio, Kok. 2002, s. I-8031, 76 kohta.

Valvontaviranomainen huomautti muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta tekemässään päätöksessä⁽⁵⁸⁾, että uusiutuville energialähteille myönnettävä tuki ei perustunut suuntaviivojen D.1.7 jaksossa olevan 32 kohdan mukaiseen ylimääräisiin kustannuksiin perustuvaan lähestymistapaan. Se katsoi myös, että ilman Norjan viranomaisten myöhemmin ehdottamia muutoksia ei olisi takeita siitä, että tuen määrä säilyisi 40 prosentin kynnysarvon rajoissa. Takeita ei ollut myöskään siitä, ettei tuki saattaisi ylittää korkeampaa rajaa, 100 prosenttia ylimääräisistä kustannuksista, tai siitä, ettei ohjelma johtaisi ylikompensaatioon. Varmaa ei ollut esimerkiksi sekään, että tukea myönnettäisiin vain tukikelpoisiin investointikustannuksiin ja ettei yrityksille annettaisi tarpeettoman paljon tukea hankkeen käynnistämiseen. Sen vuoksi valvontaviranomainen määritteli alustavaksi kannakseen, että energiarahastoa, sellaisena kuin siitä ilmoitettiin, ei voitu perustella investointitukea koskevan luvun mukaisesti (ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jakso), vaan se oli ETA-markkinoiden toimintaan soveltumatonta valtiontukea.

Norjan viranomaisten esittämät huomautukset eivät ole hävittäneet näitä epäilyksiä. Mahdollisesti tukikelvottomiin kustannuksiin myönnetyn tuen osalta Norjan viranomaiset toteavat, että 1 päivästä tammikuuta 2005 lähtien Enova on hyväksynyt vain sellaisten kustannusten tukemisen, jotka on lueteltu Suomea koskevassa komission päätöksessä N 75/2002, vaikka tämä muodostaisikin vain pienen osuuden kokonaiskustannuksista, kun taas aikaisemmin on tuettu muitakin kustannuksia (esim. rahoituskustannuksia). Koska energiarahastoon, sellaisena kuin siitä ilmoitettiin, ei sisällynyt selviä sääntöjä siitä, mitkä kustannukset ovat tukikelpoisia, riski sisällyttää mukaan tukikelvottomia kustannuksia, on käynyt toteen. Norjan esittämä väite siitä, että tukiohjelmaan sisältyvä kilpailuellementti rajoittaa ylikompensaatiomahdollisuuksia, ei voi muuttaa valvontaviranomaisen käsitystä siitä, ettei ohjelmaan sisällynyt toimivia oikeudellisia rajoituksia, joilla taattaisiin se, että tuki pysyy suuntaviivojen investointitukea koskevassa luvussa määritellyn kynnysarvon rajoissa. Ilman tällaisia sääntöjä ylikompensaation välttäminen olisi sattuman varassa.

Valvontaviranomainen pitää voimassa näkemyksen, jonka se esitti muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta tekemässään päätöksessä; järjestelmä, sellaisena kuin siitä ilmoitettiin, ei täytä myöskään D.3.3.1 jaksossa olevan 54 kohdan ehtoja. Valvontaviranomaisen ei ollut mahdollista todeta, että käytössä olisi ollut rajoituksia, joilla olisi varmistettu, ettei D.3.3.1 jaksossa olevassa 54 kohdassa määritelty kynnysarvo missään tilanteessa ylity. Järjestelmään ei kuulunut takeita siitä, että laskelmiin sisällytettäisiin vain investointikustannukset (D.3.3.1 jaksossa oleva 54 kohta koskee vain tuotantolaitosten poistoja); riittävää varmuutta ei ollut myöskään siitä, miten diskonttokorko olisi määritettävä, tai siitä, että tuki ei missään tilanteessa ylittäisi määrää, joka on tarpeen nettohyötyarvon nollassolle pääsemiseksi.

Johtopäätöksenä on, että sellaisena kuin energiarahastosta ilmoitettiin, se ei täytä ympäristötuen suuntaviivoissa esitettyjä ETA-markkinoille soveltumisen edellytyksiä.

⁽⁵⁸⁾ Valvontaviranomaisen päätöksen 122/05/KOL sisältyvä II 3.1.1 jakso.

2) *Energiansäästötuksi*

Energiansäästöön tähtääviin investointeihin (energiansäästöön käsite on määritelty ympäristötuen suuntaviivojen B jakson 7 kohdassa) voidaan myöntää ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevan 25 kohdan mukaan tukea enintään 40 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista. Ympäristötuen suuntaviivojen D.1.6 jaksossa olevassa 31 kohdassa määritellään kyseiset investoinnit; niitä ovat investoinnit maa-alueisiin, rakennuksiin, laitteisiin ja laitteisiin ja, tietyin edellytyksin, aineettomaan omaisuuteen. Ympäristötuen suuntaviivojen D.1.7 jaksossa olevassa 32 kohdassa tuki rajoitetaan vain tukikelpoisiin kustannuksiin; ne määritellään ympäristötavoitteiden saavuttamisesta aiheutuviksi lisäkustannuksiksi. Tukea ei voida myöntää Euroopan yhteisön normeihin mukautumiseen⁽⁵⁹⁾, ellei kyseessä ole pieni tai keskisuuri yritys.

Päätöksessään muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta valvontaviranomainen katsoi, että tukea ei ole laskettu ympäristötuen suuntaviivojen D.1.7 jaksossa olevassa 32 kohdassa esitetyllä ylimääräisiin kustannuksiin perustuvalla menetelmällä. Erityisesti on huomattava, ettei se noudata ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevassa 25 kohdassa määriteltyä 40 prosentin kynnysarvoa. Toisin kuin uusiutuvan energian tuotantoon myönnettävän investointituen kohdalla, energiansäästötoimenpiteiden kohdalla 40 prosentin kynnysarvoa ei voida ylittää⁽⁶⁰⁾.

Norjan viranomaiset toteavat, että käytännössä ne ovat noudattaneet suuntaviivojen mukaista toimintatapaa. Valvontaviranomainen ei kiistä, etteivät yksittäiset energiarahastosta myönnettyt avustukset olisi voineet sinänsä olla ympäristötuen suuntaviivojen mukaisia. Tämä ei kuitenkaan tee energiarahasto-ohjelmasta itsestään ympäristötuen suuntaviivojen mukaista, sillä se ei sisällä tuki-intensiteetin kynnysarvoja eikä siinä noudatettu ylimääräisiin kustannuksiin perustuvaa lähestymistapaa.

Koska järjestelmässä ei ollut mekanismeja, joka sulkisi pois sen mahdollisuuden, että tukiohjelmasta myönnetty tuki voi ylittää tuen 40 prosentin kynnysarvon, jolloin kustannuksia verrattaisiin perinteisen sähköntuotannon kustannuksiin, energiarahasto-ohjelmaa on näin ollen pidettävä ETA-markkinoille soveltumattomana tukena.

3) *Uusi energiateknologia*

Päätöksessään muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta valvontaviranomainen katsoi, ettei sillä ollut tarpeeksi tietoa

⁽⁵⁹⁾ Viittaus yhteisön normeihin ETA-sopimuksen yhteydessä mainitaan ympäristötuen suuntaviivoissa erikseen, katso suuntaviivojen A jakson 5 kohta.

⁽⁶⁰⁾ Valvontaviranomaisen päätös muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta (122/05/KOL) II 3.1.2 jakso.

sen arvioimiseksi, ovatko tämän luokan hankkeet uusiutuvan energian tuotantoon liittyviä hankkeita⁽⁶¹⁾. Valvontaviranomaisella ei myöskään ollut varmuutta siitä, koskivatko hankkeet tutkimus- ja kehityshankkeita, jotka olisi pitänyt arvioida valvontaviranomaisen valtiontukisuuntaviivojen tutkimus- ja kehitystukea koskevan 14 luvun mukaisesti.

Muodollisen tutkintamenettelyn aikana Norjan viranomaiset selvensivät, että tähän luokkaan kuuluva tuki ei koski tutkimus- ja kehitysvaiheessa olevia hankkeita, vaan pääasiassa uusiutuvan energian tuotantohankkeita ja vähäisemmässä määrin energiansäästötoimenpiteitä. Norjan viranomaisten esittämät tiedot tämän otsakkeen alle luokitelluista hankkeista osoittivat, että siihen saakka oli tuettu vain näitä luokkia. Uuden energiateknologian tukea on sen vuoksi pidettävä energiansäästötoimenpiteisiin tai uusiutuvan energian tuotantoon myönnettävän investointituen alaryhmänä.

Sellaisena kuin energiarahastosta ilmoitettiin, järjestelmässä ei ensinnäkään valvontaviranomaisen mielestä vahvistettu selkeästi, että uuden energiateknologian hankkeet ovat muiden tukiluokkien alaryhmiä ja että ne olisi sen vuoksi arvioitava samojen sääntöjen mukaisesti. Joka tapauksessa muiden tukitoimenpiteiden osalta valvontaviranomainen katsoo, että järjestelmä, sellaisena kuin siitä ilmoitettiin, ei sisältänyt rajoituksia, joilla olisi taattu, että uusiutuvan energian tuotantoon ja energiansäästötoimenpiteisiin myönnettävän investointituen kynnysarvoja noudatettaisiin tai että tukea myönnettäisiin ainoastaan tukikelpoisiin investointikustannuksiin. Sen vuoksi valvontaviranomainen tekee sen johtopäätöksen, että sellaisena kuin tuesta ilmoitettiin, se ei täytä ympäristötuen suuntaviivojen edellytyksiä.

4) *Energiakatselmukset*

Päätöksessään muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta valvontaviranomainen katsoi, ettei sillä ollut riittäviä tietoja sen arvioimiseksi, oliko tämän otsakkeen alaisuuteen kuuluva tuki ympäristötuen suuntaviivojen mukaista, erityisesti suuntaviivojen D.2 jaksossa olevan 36 kohdan (tuki pienille ja keskisuurille yrityksille) mukaista.

Tämän tukiluokan osalta Norjan viranomaiset viittasivat muodollisen tutkintamenettelyn aikana Suomen tukiohjelmiaan, jossa energiakatselmusten kustannukset voidaan ottaa huomioon valtiontuen kannalta (eli niitä ei ole rajoitettu pieniin ja keskisuurisiin yrityksiin). Norjan viranomaiset painottivat, että kuten Suomen järjestelmässä, Norjan energiarahasto mahdollistaa yrityksille taloudellisen tuen saamisen energiakatselmusten ja -analyysien suorittamiseksi joko toteutettavissa olevan energiatehokkuuden saavuttamiseksi, energiansäästöinvestointeja varten tai toimintatapojen muuttamiseksi. Suomen järjestelmässä tuki sai olla 40 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista. Norjan järjestelmässä tukea sai enintään 50 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista.

⁽⁶¹⁾ Valvontaviranomaisen päätös muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta (122/05/KOL), II 3.1.3 jakso.

Ensinnäkin valvontaviranomainen katsoo, että sellaisena kuin energiarahasto-ohjelmasta ilmoitettiin, siihen ei sisällynyt rajoituksia, joilla taattaisiin, ettei tällaisille toimenpiteille myönnetty tuki ylitä energiansäästötoimenpiteille ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevassa 25 kohdassa asetettua 40 prosentin kynnyksarvoa. Varsinkaan jopa 50 prosentin tuki ei ole ympäristötuen suuntaviivojen mukaista.

Toiseksi valvontaviranomainen katsoo, ettei pelkästään toimintatapojen muutoksiin liittyvien energiakatselmusten tukeminen ilman suunniteltua investointia voi perustua ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksoon, jossa tähdätään ainoastaan investointitukeen. Komission Suomen tukiohjelmalle myöntämä lupa rajoittui tällaiseen investointitukeen.⁽⁶²⁾ On mahdollista, että jatkotuki neuvonta- ja konsulttipalveluille katsottaisiin ympäristötuen suuntaviivojen D.2 jaksossa olevan 36 kohdan mukaiseksi yhdessä ETA-sopimuksen liitteessä XV olevan 1 kohdan f alakohdassa tarkoitetun säädöksen kanssa⁽⁶³⁾ (tuki pienille ja keskiuurille yrityksille). Tämä ei kuitenkaan ole ratkaisevaa sen kannalta, soveltuuko tukiohjelma ETA-markkinoille, sillä sellaisena kuin energiarahastosta ilmoitettiin, siihen ei sisällynyt rajoituksia asian suhteen. Sen vuoksi sitä ei voida todeta ympäristötuen suuntaviivojen mukaiseksi.

3.1.2 Opetusaineisto ja koulutustoimet

Valvontaviranomainen huomauttaa, että opetusaineistoa ja koulutustoimia, sellaisina kuin niistä ilmoitettiin, ei ollut rajoitettu pieniin ja keskiuurisiin yrityksiin, kuten säädetään ETA-sopimuksen liitteessä XV olevan 1 kohdan f alakohdassa tarkoitetussa säädöksessä (tuki pienille ja keskiuurille yrityksille)⁽⁶⁴⁾. Tukea ei ollut myöskään rajoitettu ETA-sopimuksen liitteessä XV olevan 1 kohdan d alakohdassa tarkoitetun säädöksen piiriin kuuluvaan tukeen (koulutustuki)⁽⁶⁵⁾. Näin ollen valvontaviranomaisen ei tarvitse arvioida, voitaisiinko tukitoimenpiteiden perusteluna käyttää näitä ryhmäpoikkeuksia. Myöskään ympäristötuen suuntaviivat eivät kata tämäntyyppistä tukea.

Norjan viranomaiset väittävät, että energiarahastosta myönnettyä tukea olisi arvioitava kokonaisuudessaan tai osittain suoraan ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan nojalla.

Sen toteamiseksi, voiko tällainen toimenpide tulla hyväksytyksi soveltamalla suoraan ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c

⁽⁶²⁾ Valtiontuki N75/2002 – Suomi, ks. edellä tämän päätöksen alaviite 26.

⁽⁶³⁾ Ks. tämän päätöksen alaviite 29.

⁽⁶⁴⁾ Ks. tämän päätöksen alaviite 29.

⁽⁶⁵⁾ Ks. tämän päätöksen alaviite 30.

alakohtaa, valvontaviranomaisen on määritettävä, onko tuki tarpeen ja oikeassa suhteessa tavoitteen saavuttamiseen nähden.

Tukitoimenpiteen tavoite oli parantaa energiansäästömahdollisuuksia ja energiatehokkuutta koskevaa tietämystä ja toimintakykyä. Ympäristötuen suuntaviivoissa energiansäästötoimenpiteet on määritelty erikseen tavoitteeksi, johon voidaan myöntää valtiontukea, vaikka ne liittyvätkin investointeihin. Yleisesti ottaen energiatehokkuustoimenpiteet edistävät kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä koskevien Kioton tavoitteiden saavuttamista, ja tietämyksellä ja toimintakyvyllä on tärkeä tehtävä energiatehokkuustoimenpiteiden käyttöönottamisessa ja toteuttamisessa. Käsiteltävänä olevan tuen tarpeellisuudesta on todettava, että ohjelma oli tarkoitettu *uuden* aineiston ja *uusien* kurssien kehittämiseen, ja käynnissä olevien kurssien ylläpito ja tarkistaminen oli jätetty sen ulkopuolelle, sillä nämä kustannukset oli tarkoitettu kattaa kurssimaksuilla. Ohjelmasta myönnettävällä tuella oli tarkoitus kannustaa uuden aineiston laatimiseen, sillä Norjan viranomaiset väittivät, että ajantasaisesta opetusaineistosta ja kurseista oli Norjassa pulaa.

Tukea voidaan pitää oikeasuhteisena eikä se tunnu vääristävän kauppaa siinä määrin, että se olisi yleisen edun vastaista. Tässä suhteessa on tärkeää, että valvontaviranomainen toteaa ohjelman päättyneen ja kattaneen vain 33 hanketta (yksi koski yksityishenkilöitä), joista kullekin myönnettiin tukea rajallisesti. Voittoa tavoittelemattomiksi yhteisöiksi rekisteröidyille yhteisöille myönnettiin 12 hankkeeseen tukea 50 000–918 000 Norjan kruunua eli 6 900–126 970 euroa⁽⁶⁶⁾; vain kahteen hankkeeseen tukea myönnettiin noin 1 300 000 Norjan kruunua (180 555 euroa). Yliopistoille ja opistoille myönnetyn tuen määrä oli 200 000–450 000 Norjan kruunua (27 662–62 240 euroa), ja vain yksi tuettu hanke sai 875 000 Norjan kruunua (121 023 euroa). Enova ei missään vaiheessa ottanut hoitaakseen kaikkia hankkeen kustannuksia, vaan sen osuus rajoittui 50 prosenttiin. Lisäksi tuensaajien valitsemiseksi ja tuen suuruuden määrittämiseksi käytettiin tukea koskevaa avointa tarjousmenettelyä. Tarjousmenettelyllä taattiin myös se, että tuki rajoitettaisiin tarpeelliseen määrään ja olisi oikeasuhteista. Tuki oli lisäksi hankekohtaista eikä se sen vuoksi ollut toimintatukea, joka olisi supistanut toimijan tavanomaisia käyttökustannuksia. Sen vuoksi voidaan päätellä, että tuki ei vääristänyt kilpailua yleisen edun vastaisella tavalla. Näin tuki oli ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaista.

3.1.3 Päätelmä järjestelmästä sellaisena kuin siitä ilmoitettiin

Valvontaviranomainen katsoo, että Norjan viranomaiset ovat toteuttaneet energiarahasto-ohjelman sääntöjenvastaisesti rikkoen valvonta- ja tuomioistuin sopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan I osan 1 artiklan 3 kohta.

⁽⁶⁶⁾ Valuuttakurssi sellaisena kuin se on julkaistu valvontaviranomaisen Internet-sivuilla; 7,23 vuonna 2003.

Enovan puhelinneuvontapalvelu ja neuvontakäynnit eivät ole ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tukea.

Investointitukitoimenpiteet (uusiutuvan energian tuotanto, energiansäästö, energiakatselmuksiset), sellaisina kuin niistä ilmoitettiin, eivät ole yhteensopivia ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan ja ympäristötuen suuntaviivojen kanssa.

Opetusaineiston ja koulutuskurssien kehittämiseen 1 päivänä tammikuuta 2002–31 päivänä joulukuuta 2003 myönnetty tuki soveltuu ETA-markkinoille sovellettaessa suoraan ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohtaa.

3.2 Energiarahasto Norjan viranomaisten suunnitteleminen muutosten jälkeen

3.2.1 Investointituki

1) Investointituki uusiutuvan energian tuotantoon

Ympäristötuen suuntaviivojen mukaiset tuki-intensiteetit

Norjan investointitukiohjelman arvioinnin aluksi on määriteltävä hankkeelle myönnettävissä oleva tuen enimmäismäärä, kuten suuntaviivoissa määrätään. Ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevassa 27 kohdassa määritellään investointituen kynnysarvo, joka on rajoitettava 40 prosenttiin ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavista ylimääräisistä investointikustannuksista. Tarvittaessa tukea voidaan myöntää 100 prosentille tukikelpoisista kustannuksista.

Lisäksi ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevassa 53 ja 54 kohdassa mahdollistetaan toimintatuen myöntäminen investoinnin korkeiden yksikkökustannusten kompensoimiseksi. Suuntaviivojen 54 kohdassa mahdollistetaan tuki, joka kompensoi uusiutuvista energialähteistä tuotetun sähkön tuotantokustannusten ja markkinahinnan välisen erotuksen. Tuki on kuitenkin rajoitettava tuotantolaitosten poistoihin, jotka on ymmärrettävä investoinnista tehtäviksi poistoiksi. Jos kyseinen EFTA-valtio pystyy osoittamaan, että tuki on välttämätöntä tiettyjen uusiutuvien energialähteiden heikon kilpailukyvyn perusteella, tukeen voi sisältyä myös pääomalle saatava kohtuullinen tuotto.

Toimintatuki ymmärretään tavallisesti tueksi, jonka tarkoituksena on vapauttaa yritys kuluista, joista se normaalisti joutuu vastaamaan osana tavanomaisia hallintotohtäviään ja toimintaansa. Uusiutuvien energialähteiden kohdalla toimintakustannukset ovat kuitenkin yleensä alhaisemmat kuin perinteisen teknologian kohdalla. Päivittäisessä toiminnassaan uusiutuvan ener-

gian tuotannon odotetaan sen vuoksi tuottavan positiivisen kasvavirran, toisin sanoen sen ei odoteta tarvitsevan tukea toimintakustannuksista vapauttamiseksi.

Ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevassa 54 kohdassa rajoitetaan tuotantolaitosten poistoihin (investointeihin) myönnettävää tukea. Itse asiassa tässä yhteydessä kompensoidaan korkeampia investoinnin yksikkökustannuksia, ei tavanomaisia käyttökustannuksia. Näin ollen 54 kohdan mukaisesti myönnetty tuki osoitetaan oikeastaan yrityksen investoinnin tukemiseen. Jos tuella katettaisiin myös pääomalle saatava kohtuullinen tuotto pääoman poiston lisäksi, katettaisiin kaikki pääomakustannukset, ja tuki vastaisi koko investoinnin nettohyötyä. Vaaditulla tuotolla lisätyt tulevat pääoman poistot diskontattaisiin nykyarvoksi samalla prosentilla. Diskontatut kustannukset olisivat tuen ylärajaa.

Ympäristötuen suuntaviivoissa mahdollistetaan investointi- ja toimintatuen yhdistelmä. Laskettaessa saatavissa olevaa toimintatukea olisi otettava huomioon kyseiselle yritykselle mahdollisesti myönnetty investointituki, katso ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa oleva 54 kohta. Näin ollen myönnetty investointituki vähennetään toimintatuen kannalta tukikelpoisesta määrästä. Tämä osoittaa sen, että ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevan 54 kohdan kynnysarvo toimii uusiutuvaa energiaa koskeviin hankkeisiin myönnettävän investointituen ylärajana.

Enovan soveltaman nettohyötyarvomallin mukaisesti myönnetty tuki

Kuten edellä tämän päätöksen I osan 9.1 jakson 4 ja 7 kohdassa kuvailtiin, Enovan soveltamassa nettohyötyarvomallissa tukimäärä lasketaan siten, että hankkeiden nettohyötyarvo saavuttaa nollatason, mikä järkevästi toimivalle sijoittajalle olisi käynnistämishetki hankkeen toteuttamiselle markkinoilla. Tukea ei myönnetä yli sen määrän, joka on tarpeen nykyarvon nollatason saavuttamiseksi. Näin tukielementti voidaan ilmaista seuraavasti:

$$(\text{diskontattu kassavirta}) - (\text{investointikustannukset}) + (\text{tuki}) = 0$$

Kuten edellä ilmaistiin, uusiutuvaan energiaan liittyvän hankkeen kassavirtaa käytetään alkuperäisten investointikustannusten kattamiseen. Uusiutuvaan energiaan liittyvillä hankkeilla on yleensä korkeammat investoinnin yksikkökustannukset kuin perinteisellä teknologialla. Näin ollen nettotulo (edellä esitetty diskontattu kassavirta) ei monessakaan tapauksessa ole riittävän suuri kattamaan tarvittavaa investointia. Nämä hankkeet ovat siten tukikelpoisia saamaan tukea nettohyötyarvon saattamiseksi nollassa tasolla.

Valvontaviranomainen on kuitenkin havainnut yhden ongelman tämän menetelmän käytössä tuen laskemiseksi. Ongelma liittyy siihen, että myös hankkeet, jotka eivät tuota positiivista kassavirtaa, voidaan katsoa tukikelpoisiksi. Tällaiset hankkeet tuottavat negatiivisen diskontatun kassavirran, mikä johtaa siihen, että tukiosuus ylittää investointikustannusten määrän ja sen myötä tuen enimmäisintensiteetit.

Niin kauan kuin diskontatun kassavirran osuus pysyy positiivisena, hankkeelle myönnetty tuki ei missään vaiheessa ylitä investointikustannusten määrää. Mainitun ongelman poistamiseksi Norjan viranomaiset ovat suostuneet muuttamaan ohjelmaa tämän päätöksen I osan 9.1 jakson 9 kohdassa esitetyllä tavalla, niin että hankkeet, joiden diskontattu kassavirta on negatiivinen, eivät voi saada tukea Enovalta. Rajoittamalla tuki investointikustannuksiin varmistetaan se, ettei tuen ylärajaa ylitetä.

Melko alhaisen diskontatun kassavirran tuottavien hankkeiden kohdalla tukiosuudesta tulee kuitenkin suhteellisen suuri, mikä johtaa korkeisiin tuki-intensiteetteihin. Jotta tämä olisi perusteltua, on osoitettava, että myönnetty tuki on hankkeiden toteuttamisen kannalta välttämätöntä.

Järkevästi toimivan sijoittajan ei voida olettaa käynnistävän negatiivisen nettohyötyarvon omaavaa hanketta. Tästä syystä valvontaviranomainen katsoo, että nettohyötyarvon laskeminen parhaan käytettävissä olevan tiedon perusteella tukea myönnettäessä toimii riittävänä osoituksena myönnetyn tuen välttämättömyydestä. Nettohyötyarvomenetelmää sovellettaessa on otettava asianmukaisesti huomioon kuhunkin hankkeeseen liittyvä yksilöllinen riski investoinnin diskonttokorkoa määrittäessä. Valvontaviranomaisen kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen Norja teetti riippumattoman analyysin First Securities -yhtiöllä⁽⁶⁷⁾ ohjelmaan liittyviä hankehakemuksia arvioitaessa käytettävien diskonttokorkojen määrittämiseksi. Raportissa esitetään oikeiden diskonttokorkojen laskemiseksi käytettävä menetelmä, joka perustuu rahoitusmetodiikan parhaisiin käytäntöihin.

Norjan viranomaiset ovat myös korostaneet sitä, että Enova osallistuisi ainoastaan hankkeiden investointivaiheeseen. Investointitukea Enovalta saaneet hankkeet eivät ole tukikelpoisia saamaan mitään muuta ympäristötuen suuntaviivojen mukaista tukea sen jälkeen, kun kertausmäärä on maksettu. Toinen myönnetin tekijä on se, että tuesta järjestetään "tarjouskilpailu", toisin sanoen eri hankkeet kilpailevat tuesta, ja ainoastaan kaikkein tehokkaimmat hankkeet, joilla on paras tuki/energiatehokkuussuhde, saavat tukea. Tämä lähestymistavan ansiosta tuetaan vain lupaavia hankkeita, joille tukea myönnetään vain välttämättömässä määrin.

Biomassaa koskevat erityiset määräykset

Biomassahankkeet muodostavat poikkeuksen edellä esitetystä. Ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevan 55 koh-

dan säännöksissä mahdollistetaan tällaisille hankkeille investointikustannuksia korkeampi yläraja. Tämä johtuu siitä, että näillä hankkeilla on tavallisesti alhaiset investointikustannukset, mutta korkeat käyttökustannukset. Näiden hankkeiden osalta valvontaviranomainen katsoo, että tuki voidaan jakaa nettohyötyarvolaskelmien mukaisesti, käyttämättä investointikustannuksia rajana.

Todennäköiset tuki-intensiteetit

Edellä on käsitelty enimmäistuki-intensiteettejä. Useimmilla Enovan myöntämän tuen suhteen tukikelpoisilla hankkeilla on kuitenkin huomattavasti alhaisemmat todelliset tuki-intensiteetit. Tämä johtuu siitä, että uusiutuvan energian hankkeilla on yleensä alhaiset toimintakustannukset, mistä seuraa korkeampi diskontattu kassavirta kuin tavanomaisen teknologian kohdalla. Kun otetaan huomioon, että Enova myöntää tukea kaikkein kustannustehokkaimmille hankkeille sisäisen kilpailun perusteella, useimpien hankkeiden voidaan odottaa johtavan tukiosuuksiin, jotka ovat ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevassa 27 kohdassa 100 prosentiksi ylimääräisistä investointikustannuksista määrätyn kynnysarvon rajoissa, eikä D.3.3.1 jaksossa olevan 54 kohdan soveltamisesta aiheutuvaa ylärajaa useinkaan saavuteta. Tähän mennessä tuettujen uusiutuvan energian tuotantoon liittyneiden hankkeiden arviointi on vahvistanut tämän. Tukea saaneiden tuuli-, kaukolämpö- ja bioenergiահankkeiden tuki-intensiteetit olivat keskimäärin noin 24 prosenttia investoinnin kokonaiskustannuksista; suurimmat tuki-intensiteetit olivat eräällä tuulivoimahankkeella (68 prosenttia) ja eräällä bioenergiահankkeella (50 prosenttia) investoinnin kokonaiskustannuksista⁽⁶⁸⁾. Koska kuitenkin voidaan osoittaa, että nettohyötyarvomenetelmä ei missään tapauksessa johda ylikompensaatioon suhteessa suuntaviivoihin, asiaa ei ole tarpeen näyttää toteen yksityiskohtaisesti.

Yhteenvedona voidaan todeta, että valvontaviranomaisen näkemyksen mukaan Norjan viranomaisten toteuttamien muutosten jälkeen tuen jakamisessa nettohyötyarvomenetelmän mukaisesti noudatetaan ympäristötuen suuntaviivoissa, erityisesti niiden D.3.3.1 jakson 54 kohdassa määrättyjä kynnysarvoja.

Ei lisätukea

Päätöksessään muodollisen tutkintamenetelmän aloittamisesta valvontaviranomainen pohti myös sitä, saisivatko energiarahaston rahoittamat hankkeet lisätukea valtiolta, huolimatta siitä, olisiko tämä tuki ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua valtiontukea vai ei (katso ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa oleva 54 kohta). Valvontaviranomaisen huolena oli se, että tällainen lisätuki voisi johtaa tarpeettomaan rahoitukseen, sillä jo Enovan antama hanketuki johtaisi nettohyötyarvon nollassa sekä pääomalle saatavaan kohtuulliseen tuottoon, ja tämän pitäisi riittää antamaan sysäys hankkeen toteuttamiselle.

⁽⁶⁷⁾ First Securities -yhtiön 16 päivänä joulukuuta 2004 päivätty kirje Enovalle.

⁽⁶⁸⁾ Ks. edellä tämän päätöksen I osan 6 jakso.

Norjan viranomaiset painottivat sitä, että Enova osallistuisi ainoastaan hankkeen investointivaiheeseen ja että hankkeeseen myönnettäisiin pelkästään investoinnin käynnistämiseksi tarvittava kertaluonteinen vähimmäissumma. Muodollisen tutkintamenettelyn aikana Norjan viranomaiset selvensivät asiaa edelleen siten, että hankkeen kassavirtaa laskettaessa otettaisiin huomioon kaikki tulot. Niihin sisällytetään tulot muun tyyppisestä valtion osallistumisesta, vaikka kyseessä ei olisikaan valtiontuki. Jos valtion osallistuminen luokitellaan valtiontueksi, siitä olisi ilmoitettava valvontaviranomaiselle hankkeen rahoitustarpeiden määrittämiseksi.

Sen varalta, että Norjassa otettaisiin käyttöön vihreiden sertifikaattien markkinat ⁽⁶⁹⁾, tuensaajan kanssa tehtävä sopimus sisältää nimenomaisen takaisinmaksulausekkeen energiarahaston myöntämää tukea varten sen välttämiseksi, että tukea maksetaan kahdesta lähteestä. Tuki hankkeelle maksetaan erissä, joita voidaan mukauttaa, jos hankkeen kustannukset osoittautuvat odotettua alhaisemmiksi. Tukisopimuksen päättyessä (kun viimeinen erä maksetaan) Enova tekee loppuarvioinnin, ja tuolloin voidaan suorittaa mahdollinen mukautus, jos Enova toteaa, että tuensaaja on antanut harhaanjohtavia tietoja tai että hanke on saanut muutakin tukea valtiolta. Edellä esitetyn johdosta valvontaviranomainen katsoo, että ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevan 54 kohdan edellytykset täyttyvät.

Ei tukea negatiivisen nettohyötyarvon hankkeille

Päätöksessään muodollisen tutkintamenettelyn aloittamisesta valvontaviranomainen oli huolissaan siitä, että energiarahastosta tuettaisiin myös sellaisia hankkeita, joilla on negatiivinen nettohyötyarvo, vaikka energiarahaston tukikin otettaisiin huomioon. Norjan viranomaiset ovat nyt todenneet (katso tämän päätöksen I osan 9.1 jakson 9 kohta), että hankkeet, joiden tuloksena investointivaiheessa tavanomaisissa toimintaolosuhteissa on negatiivinen EBITDA, eivät voi saada lainkaan tukea. Valvontaviranomaisen epäilykset on näin ollen otettu huomioon.

2) **Energiansäästötoimenpiteet**

Norjan viranomaiset ehdottavat ilmoitetun järjestelmän muuttamista (katso tämän päätöksen I osan 9.2 jakso) ja aikovat soveltaa energiansäästötoimenpiteiden tukemisessa ”ylimääräisten kustannusten lähestymistapaa”, kuten ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevassa 25 kohdassa, D.1.6 jaksossa olevassa 30 ja 31 kohdassa sekä D.1.7 jaksossa olevassa 32 kohdassa määrätään. Lisäksi noudatetaan sääntöjä, joiden mukaan tuki-intensiteetti voi olla 40 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista ja pienten ja keski suurten yritysten kohdalla sitä voidaan korottaa 10 prosenttiyksiköllä.

⁽⁶⁹⁾ Vihreä sertifikaatti ymmärretään tavallisesti valtion vahvistamaksi vähimmäishinnaksi, jonka ”vihreän energian” tuottaja saa jakelijalta. Tällaiset vihreät sertifikaatit eivät, tapauksesta riippuen, voi olla ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua valtiontukea. Norjan viranomaiset luopuivat Ruotsin kanssa yhteisistä vihreiden sertifikaattien markkinoista helmikuussa 2006.

Valvontaviranomainen toteaa, että tämä lähestymistapa on ympäristötuen suuntaviivojen mukainen ja näin ollen yhteensopiva ETA-sopimuksen toiminnan kanssa.

3) **Uusi energiateknologia**

Norjan viranomaiset vahvistavat, että tämän luokan mukainen tuki on vain uusiutuvan energian tuotantoon ja energiansäästötoimenpiteisiin myönnettävän investointituen alaluokka.

Kunhan tämän tukiluokan osalta käytetään vastaavia laskentaperusteita kuin uusiutuvan energian tuotantoon (I osan 9.1 jakso) ja energiansäästötoimenpiteisiin (I osan 9.2 jakso) myönnettävän investointituen kohdalla, tämän luokan mukaista tukea arvioidaan samoin perustein. Näin se on ympäristötuen suuntaviivojen mukaista.

4) **Energiakatselmukset**

Valvontaviranomainen katsoo, että energiakatselmusten ja energia-analyysien kustannuksiin voidaan myöntää tukea ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevan 25 kohdan mukaisesti yhdessä D.1.6 jaksossa olevan 31 kohdan ja D.1.7 jaksossa olevan 32 kohdan kanssa. Valvontaviranomainen myöntää, että energiakatselmukset, toteutettavuus tutkimukset ja energia-analyysit ovat usein välttämättömiä arviointeja, jotta saadaan selville, mihin energiansäästötoimenpiteisiin kannattaa investoida ja mihin ei ⁽⁷⁰⁾. Kunhan energiakatselmusten kustannukset ovat suorassa yhteydessä energiansäästöinvestointiin, valvontaviranomainen hyväksyy ne tukikelpoisiksi. Tällä perusteella myönnettävä tuki ei voi ylittää kyseisten tukikelpoisten kustannusten 40 prosentin ylärajaa ja sen mahdollista 10 prosentin korotusta pienten ja keski suurten yritysten kohdalla, katso ympäristötuen suuntaviivojen D.1.5 jaksossa oleva 30 kohta.

Toimintatapojen tai järjestelmien muuttamiseksi toteutettaviin energiakatselmuksiin myönnettävää tukea ei valvontaviranomaisen mielestä ei ole mitään mahdollisuuksia hyväksyä, sillä se ei ole suorassa yhteydessä energiansäästöinvestointeihin. Tällainen mahdollisuus voidaan kuvitella vain pienten ja keski suurten yritysten osalle. Ympäristötuen suuntaviivojen D.2 jaksossa olevassa 36 kohdassa sallitaan pienten ja keski suurten yritysten neuvontapalveluiden tukeminen yhdessä ETA-sopimuksen liitteessä XV olevassa 1 kohdan e alakohdassa tarkoitetun säädöksen 5 artiklan kanssa (tuki pienille ja keski suurille yrityksille) ⁽⁷¹⁾.

⁽⁷⁰⁾ Tällaiset kustannukset myös Euroopan komissio hyväksyi valtiontukiasiassa N 75/2002 – Suomi, ks. edellä alaviite 26.

⁽⁷¹⁾ Ks. edellä tämän päätöksen alaviite 29.

3.2.2 Opetus- ja koulutustoimet

Valvontaviranomainen toteaa, ettei tällä hetkellä ole voimassa tällaista tukiohjelmia ja että kaikista uusista ohjelmista ilmoitettaisiin viranomaiselle, joten ei ole tarpeen hahmotella tällaisten tulevien ja tällä hetkellä oletettujen tukitoimenpiteiden hyväksyttävyyttä ETA-sopimuksen valtioneuvostojen nojalla.

3.2.3 Rahoitusjärjestelmä

Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tukitoimenpidettä ei voida erottaa menetelmästä, jolla se rahoitetaan. Kuten Euroopan yhteisöjen tuomioistuimien on todennut, tukiohjelman rahoitusjärjestelmä voi muuttaa koko tuen yhteismarkkinoiden vastaiseksi⁽⁷²⁾, varsinkin, jos siihen sisältyy syrjiviä ominaisuuksia. Rahoitusjärjestelmää on tarpeen tarkastella yhdessä tukiohjelman kanssa erityisesti silloin, kun nimenomaan tukiohjelman rahoittamiseksi on luotu uusi vero, kuten energiarahaston tapauksessa. Tällainen maksu voitaisiin katsoa vaikutukseltaan vastaavaksi kuin määrällinen rajoitus, jos se kattaa kotimaisen tuotteen maksurasituksen kokonaan (tässä asiassa ei ole kyse siitä) tai se saattaisi muodostaa syrjivän sisäisen veron, jos se korvaa maksurasituksesta osan⁽⁷³⁾. Arvioitaessa tällaista korvaavaa vaikutusta on määritettävä maksun ja kotimaisille tuotteille tarjottujen etujen rahoituksellinen vastaavuus⁽⁷⁴⁾. Joissakin asioissa yhteisöjen tuomioistuimien on analysoinut maksun kantamisen lisäksi sen käyttöä⁽⁷⁵⁾. Koska energiarahasto rahoitetaan jakeluhinnoista kannettavalla verolla, joka vaikuttaa myös tuontien energiaan, tässä asiassa on arvioitava tukiohjelman rahoitusta veronluonteisella maksulla.

Energia-rahasto ei erottele toisistaan ulkomaisia ja kansallisia uusiutuvan energian tuottajia tai yrityksiä, jotka haluaisivat investoida energiansäästötoimenpiteisiin, uuteen energiateknologiaan tai energiakatselmusten toteuttamiseen. Norjan viranomaiset ovat osoittaneet, että toistaiseksi energiarahastosta on myönnetty tukea kahdeksalle muualla ETA-alueella toimivien tuottajien hankkeelle. Tämän lisäksi toiminnalla, josta vero kannetaan (vesivoimasta ja tuonnista peräisin oleva energiantuotanto), ja energiarahastosta tuetuilla hankkeilla ei ole automaattista vastaavuutta. Vero kannetaan energian jakelumäärästä, ei siis suoraan sen tuotannosta⁽⁷⁶⁾. Vaikka väitettäisiinkin Enovan tuen vaikutuksen epäsuorasti tuotantokustannuksiin, sen maksama tuki ei automaattisesti suosi tuottajia, joiden energiasta peritään epäsuorasti maksu. Tuki suuntautuu pääasiassa uusiin uusiutuviin energialähteisiin, mutta ei tällä hetkellä vesivoimaan. Energiansäästötoimenpiteiden ja energiakatselmusten alalla kaikki yrityk-

set voivat hyötyä näistä tukitoimenpiteistä. Sen vuoksi ei voida todeta, että tuontien energiasta maksetaan kotimaisten tuottajien saamista eduista ja että sen tuloksena kotimaisten (vesivoima-) energian tuottajien maksamaa veroa tasapainotetaan vastaavilla eduilla.

Veron tuoton käyttö on yhteydessä tukeen, jota valvontaviranomainen pitää ETA-markkinoille soveltuvana, kuten edellä tämän päätöksen II osan 3.2 jaksossa todetaan. Hyväksytyyn näkemyksen mukaan määrään perustuva vero on aiheuttamisperiaatteen mukainen ja voidaan sen vuoksi hyväksyä ETA-sopimuksen 61 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaisesti yhdessä ympäristötuen suuntaviivojen kanssa, joissa periaatteesta määrätään. Näin ollen valvontaviranomainen ei näe määrään perustuvassa järjestelmässä ongelmaa⁽⁷⁷⁾.

3.2.4 Energia-rahastoa koskeva päätelmä Norjan viranomaisien ehdottamien muutosten jälkeen

Valvontaviranomainen katsoo, että uusiutuvan energian tuotantoon, energiansäästötoimenpiteisiin ja uusiin energiateknologioihin samoin kuin energiakatselmusten tukemiseen myönnettävä investointituki soveltuu ETA-sopimuksen toimintaan, sillä edellytyksellä, että Norjan viranomaiset soveltavat energiarahastojärjestelmää sillä tavoin kuin todetaan

— tämän päätöksen I osan 9.1 jakson 1–12 kohdassa uusiutuvan energian tuotannon investointituesta;

— tämän päätöksen I osan 9.2 jakson 1–5 kohdassa energiansäästötoimenpiteistä;

— tämän päätöksen I osan 9.3 jaksossa uudesta energiateknologiasta;

— tämän päätöksen II osan 3.2.1 jakson 4 kohdassa energiakatselmuksista.

4. Perintä

Kuten valvontaviranomainen on todennut tämän päätöksen II osan 3.1.3 jaksossa, uusiutuvan energian tuotantoon, energiansäästöön ja uuteen energiateknologiaan samoin kuin energiakatselmusten tukemiseen tarkoitetut investointitukitoimenpiteet, sellaisina kuin niistä ilmoitettiin, eivät sovellu ETA-sopimuksen toimintaan.

⁽⁷²⁾ Yhdistetyt asiat C-261/01 ja C-262/01, Belgische Staat v. Calster ja Cleeren (C-261/01) ja Openbaar Slachthuis NV (C-262/01), Kok. 2003, s. I-12249, 46 kohta, asia C-47/69, Ranska v. komissio, Kok. 1970, s. 487, 4 kohta.

⁽⁷³⁾ Asia C-72/92, Firma Herbert Scharbatke GmbH v. Saksan liittotasavalta, Kok. 1993, s. I-5509, jossa viitataan EY:n perustamissopimuksen 95 (nykyiseen 90) artiklaan. ETA-sopimuksen 14 artikla on yhtenäinen EY:n perustamissopimuksen 90 artiklan kanssa.

⁽⁷⁴⁾ Asia C-266/91, Celulose Beira Industrial SA v. Fazenda Pública, Kok. 1993, s. I-4337.

⁽⁷⁵⁾ Yhdistetyt asiat C-78/90–C-83/90, Compagnie Commerciale de l'Ouest ym., Kok. 1992, s. I-1847.

⁽⁷⁶⁾ Euroopan komissio hyväksyi vastaavan rakenteen komission päätöksellä asiassa N 707/2002, ks. edellä alaviite 42.

⁽⁷⁷⁾ Ks. komission asiassa N 707/2002 (edellä alaviite 42) ja asiassa N 533/01 (Irlanti, tuki uusiutuvien energialähteiden edistämiseen Irlannissa) tekemiin päätöksiin sisältyvät huomautukset.

Valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 14 artiklan mukaan sääntöjenvastaista tukea koskeissa kielteisissä päätöksissä, kun tuki on siis todettu ETA-sopimuksen vastaiseksi, valvontaviranomainen määrää säännönmukaisesti EFTA-valtion perimään tuen takaisin sen saajalta.

Valvontaviranomainen on sitä mieltä, että mitkään yleiset periaatteet eivät estä takaisinperintää tässä asiassa. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan sääntöjenvastaisen tuen poistaminen perimällä se takaisin on looginen seuraus sen toteamisesta sääntöjenvastaiseksi. Näin ollen sääntöjenvastaisesti myönnetyn valtiontuen takaisinperimistä aikaisemmin vallinneen tilanteen palauttamiseksi ei voida periaatteessa katsoa ETA-sopimuksen valtiontukea koskeviin tavoitteisiin nähden suhteettomaksi. Tuen palauttamisen seurauksena tuensaaja menettää markkinoilla kilpailijoihin verrattuna saamansa edun ja tuen myöntämistä edeltänyt tilanne palautuu ⁽⁷⁸⁾. Tästä takaisinmaksamisen tarkoituksesta seuraa myös, että EFTAn valvontaviranomainen ei lähtökohtaisesti ylitä tuomioistuimen oikeuskäytännössä tunnustetun harkintavaltansa rajoja muuta kuin poikkeustapauksissa, jos se määrää EFTA-valtion perimään takaisin sääntöjenvastaisena tukena myönnetty määrät, sillä näin valvontaviranomainen ainoastaan palauttaa tilanteen ennalleen. ⁽⁷⁹⁾ Lisäksi valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjan 3 mukaan valvontaviranomaisen pakollisena velvoitteena on valvoa valtiontukea. Siksi tukea saaneet yritykset eivät periaatteessa voi oikeutetusti odottaa, että tuki on laillinen, ellei sitä ole myönnetty kyseisessä pöytäkirjassa säädetyn menettelyn mukaisesti. ⁽⁸⁰⁾ Tähän asiaan ei näytä liittyvän poikkeuksellisia asianhaaroja, jotka olisivat johtaneet tuensaajien oikeutettuihin odotuksiin.

Takaisinperintään olisi sisällytettävä koronkorot valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 14 artiklan 2 kohdan ja valvontaviranomaisen 14 päivänä heinäkuuta 2004 tekemän päätöksen 195/04/KOL 9 ja 11 artiklan mukaisesti.

Valvontaviranomainen huomauttaa myös, että tähän päätökseen sisältyvä perintämääräys ei rajoita sitä, ovatko edellä mainittujen neljän toimenpiteen mukaisesti myönnetty yksittäiset avustukset valtiontukea tai voidaanko niitä pitää ominaisuuksiensa perusteella kokonaan tai osittain soveltuvina ETA-sopimuksen toimintaan, joko valvontaviranomaisen tekemällä päätöksellä tai ryhmäpoikkeusasetusten mukaisesti.

Jos edellä mainittujen neljän toimenpiteen mukaisesti, sellaisina kuin niistä ilmoitettiin 5 päivänä kesäkuuta 2003 päivätyllä kirjeellä, myönnetty yksittäiset avustukset jo olivat niiden edellytysten mukaisia, jotka valvontaviranomainen määrää ilmoitteille tukitoimenpiteille tässä päätöksessä (katso jäljempänä tä-

män päätöksen 4 artikla), ne soveltuvat ETA-sopimuksen toimintaan eikä perintämääräys siten koske niitä.

5. Vuosittainen raportointivelvoite/energiarahastoa koskevat suuntaviivat

Norjan viranomaisten olisi toimitettava valvontaviranomaiselle vuosittainen kertomus valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 21 artiklan 1 kohdan ja 14 päivänä heinäkuuta 2004 tehdyn menettelyä koskevan valvontaviranomaisen päätöksen 195/04/KOL 5 artiklan 1 kohdan ja sen liitteen III mukaisesti.

Norjan viranomaisten olisi lisäksi toimitettava tietoja 14 päivänä heinäkuuta 2004 tehdyn menettelyä koskevan valvontaviranomaisen päätöksen 195/04/KOL 5 artiklan 2 kohdan mukaisesti viidestä suurimmasta tuetusta hankkeesta seuraavilla aloilla:

- a) investointituki uusiutuvan energian tuotantoon,
- b) energiansäätöön liittyvät investoinnit,
- c) uusi energiateknologia, ja
- d) energiakatselmuksiset.

Kertomukseen olisi sisällyttävä erityisesti kunkin hankkeen nettonykyarvolaskelma ja siinä olisi osoitettava, millä tavoin asianomaisen energian markkinahinta on määritetty. Lisäksi olisi toimitettava luettelo hankkeiden investointikustannuksista.

Biomassahankkeiden tuen osalta kertomukseen olisi sisällyttävä myös tietoja, joista käy ilmi, että yritykselle aiheutuneet kokonaiskustannukset ylittävät tuotantolaitoksista tehtyjen poistojen jälkeen edelleen energian markkinahinnan.

Enovan/energiarahaston tuen suuntaviivat

Valvontaviranomainen katsoo lisäksi, että sen tässä päätöksessä määräämät ehdot olisi otettava osaksi Enovan/energiarahaston tukikäsiäkirjaa, jossa esitetään tuen myöntämistä koskevat säännöt, tai ne olisi siirrettävä johonkin muuhun asianmukaiseen tukitoimenpiteiden soveltamista koskevien suuntaviivojen muotoon. Näiden suuntaviivojen toisinto olisi toimitettava valvontaviranomaiselle viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tämän päätöksen hyväksymisestä,

⁽⁷⁸⁾ Asia C-350/93, komissio v. Italia, Kok. 1995, s. I-699, 22 kohta.

⁽⁷⁹⁾ Asia C-75/97, Belgia v. komissio, Kok. 1999, s. I-3671, 66 kohta ja asia C-310/99, Italia v. komissio, Kok. 2002, s. I-2289, 99 kohta.

⁽⁸⁰⁾ Asia C-169/95, Espanja v. komissio, Kok. 1997, s. I-135, 51 kohta.

ON TEHNYT TÄMÄN PÄÄTÖKSEN:

1 artikla

Seuraavat energiarahaston toimenpiteet, sellaisina kuin Norjan viranomaiset ilmoittivat niistä 5 päivänä kesäkuuta 2003 päivätyllä kirjeellä (asiakirja nro 03-3705-A, kirjattu asiaan SAM 030.03006), ovat ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua valtiontukea:

- a) investointituki uusiutuvan energian tuotantoon,
- b) investointituki energiansäästötoimenpiteisiin,
- c) investointituki uuden energiateknologian tukemiseen,
- d) tuki energiakatselmuksiin ja
- e) tuki opetusaineistolle ja koulutukselle 1 päivän tammikuuta 2002 ja 31 päivän joulukuuta 2003 välisenä aikana.

2 artikla

- a) Energiarahasto-ohjelmasta toteutetut puhelinneuvontapalvelu ja neuvontakäynnit, sellaisina kuin niistä ilmoitettiin 5 päivänä kesäkuuta 2003 päivätyllä kirjeellä (asiakirja nro 03-3705-A), eivät ole ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua valtiontukea.
- b) Energiatehokkuutta kunnissa koskeva ohjelma ei ole valtiontukea, kunhan tuki rajoittuu kunnan tehtävään julkisyhteisönä.

3 artikla

Tämän päätöksen 1 artiklan e alakohdassa tarkoitettu toimenpide soveltuu ETA-sopimuksen toimintaan.

4 artikla

Uusiutuvan energian tuotantoon, energiansäästöön, uuteen energiateknologiaan ja energiakatselmuksiin kohdennetut investointitukitoimenpiteet soveltuvat ETA-sopimuksen toimintaan ETA-sopimuksen 61 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla kyseisessä artiklassa määrätyn ehdoin.

- a) Uusiutuvan energian tuotantoon tehtäviin investointeihin myönnettävä tuki

Tuen on täytettävä kumulatiivisesti tämän päätöksen I osan 9.1 jakson 1–12 kohdassa säädetyt arviointiperusteet, jotta se on ympäristötuen suuntaviivojen D.3.3.1 jaksossa olevan 54 kohdan mukainen.

- b) Energiansäästöön liittyviin investointeihin myönnettävä tuki

Tuen on täytettävä kumulatiivisesti tämän päätöksen I osan 9.2 jakson 1–5 kohdassa säädetyt arviointiperusteet, jotta se on ympäristötuen suuntaviivojen D.1.3 jaksossa olevan 25 kohdan, D.1.6 jaksossa olevan 30 ja 31 kohdan sekä D.1.7 jaksossa olevan 32 kohdan mukainen.

- c) Uuteen energiateknologiaan myönnettävä tuki

Uuden energiateknologian edistämiseen voidaan myöntää tukea tämän päätöksen 4 artiklan a kohdassa esitettyjen arviointiperusteiden mukaisesti, kun kyseessä on teknologia, johon liittyy investointitukea uusiutuvan energian tuotantoon, ja tämän päätöksen 4 artiklan b kohdassa esitettyjen perusteiden mukaisesti, kun uuteen energiateknologiaan kohdistettu tuki liittyy energiansäästöinvestointiin.

- d) Energiakatselmuksiin tai energia-analyyseihin myönnettävä tuki

Energiakatselmuksiin tarkoitetun tuen on oltava suoraan yhteydessä energiansäästöön liittyvään investointiin eikä se saa ylittää 40 prosenttia tukikelpoisista kustannuksista; pienten ja keskiuurten yritysten osalta osuutta voidaan korottaa kymmenellä prosenttiyksiköllä. Tukikelpoisia kustannuksia ovat tämän päätöksen I osan 9.1 jakson alaviitteessä 35 kuvatut kustannukset.

Energiakatselmuksia, jotka eivät liity energiansäästöinvestointeihin ja jotka koskevat esimerkiksi toimintatapojen tai järjestelmien muutoksia, voidaan tukea ainoastaan ympäristötuen suuntaviivojen D.2 jaksossa olevassa 36 kohdassa esitettyjen ehtojen ja ETA-sopimuksen liitteessä XV olevan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitetun säädöksen mukaisesti.

5 artikla

- a) Norjan viranomaisten on toimitettava valvontaviranomaiselle vuosittainen kertomus valvonta- ja tuomioistuinsopimuksen pöytäkirjassa 3 olevan II osan 21 artiklan 1 kohdan ja 14 päivänä heinäkuuta 2004 tehdyn valvontaviranomaisen menettelyä koskevan päätöksen 195/04/KOL 5 artiklan 1 kohdan ja sen liitteen III mukaisesti.

b) Norjan viranomaisten on lisäksi toimitettava tietoja 14 päivänä heinäkuuta 2004 tehdyn menettelyä koskevan valvontaviranomaisen päätöksen 195/04/KOL 5 artiklan 2 kohdan mukaisesti viidestä suurimmasta tuetusta hankkeesta seuraavilla aloilla:

- 1) investointituki uusiutuvan energian tuotantoon,
- 2) energiansästöön liittyvät investoinnit,
- 3) uusi energiateknologia ja
- 4) energiakatselmukset.

Kertomukseen on erityisesti sisällyttävä kunkin hankkeen nettonykyarvolaskelma sekä energiarahaston käyttämä diskonttokorko, ja siinä on osoitettava, millä tavoin energian markkinahinta on määritetty. Lisäksi on toimitettava luettelo tämän päätöksen 5 artiklan b kohdassa tarkoitettujen hankkeiden investointikustannuksista.

Siltä osin, kun tukea myönnetään biomassahankkeisiin, kertomukseen on sisällyttävä myös tietoja, joista käy ilmi, että yrityksille aiheutuneet kokonaiskustannukset ylittävät tuotantolaitoksista tehtyjen poistojen jälkeen edelleen energian markkinahinnan.

c) Norjan viranomaisten on toimitettava valvontaviranomaiselle myös uusi versio energiarahaston tuen soveltamista koskevista suuntaviivoista kuuden kuukauden kuluessa tämän päätöksen tekemisestä.

6 artikla

a) Tämän päätöksen 1 artiklan a–d kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden, sellaisina kuin niistä ilmoitettiin 5 päivänä kesäkuuta 2003 päivätyllä kirjeellä (asiakirja nro 03-3705-A), eivät sovellu ETA-sopimuksen toimintaan.

b) Edellä mainittujen toimenpiteiden mukaisesti myönnettyjen yksittäisten avustusten, jotka jo ovat tämän päätöksen 4 artiklassa säädettyjen perusteiden mukaiset, soveltuvat ETA-sopimuksen toimintaan.

7 artikla

Norjan on kumottava tämän päätöksen 6 artiklan a kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden välittömästi, ellei se ole jo tehnyt niin, ja korvattava ne toimenpiteillä, jotka täyttävät tämän päätöksen 4 artiklassa esitetyt edellytykset.

8 artikla

Norjan viranomaisten on ryhdyttävä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin tämän päätöksen 6 artiklan a kohdassa tarkoitettujen tuensaajille sääntöjenvastaisesti maksetun tuen perimiseksi takaisin ja vähennettävä jo suoritettujen takaisinmaksut.

Tuki on maksettava takaisin viipymättä kansallisen oikeuden mukaisten menettelyjen mukaisesti, jos niissä mahdollistetaan päätöksen välitön täytäntöönpano. Takaisinperittävään tukeen sisällytetään korko ja koronkorot, jotka lasketaan siitä alkaen, kun tuki asetettiin tuensaajan käyttöön, siihen asti kun tuki on peritty takaisin. Korko lasketaan EFTAn valvontaviranomaisen päätöksen N:o 195/04/KOL 9 ja 11 artiklan mukaisesti.

9 artikla

Norjan viranomaisten on kahden kuukauden kuluessa tämän päätöksen tiedoksiantamisesta ilmoitettava EFTAn valvontaviranomaiselle päätöksen noudattamiseksi toteuttamistaan toimenpiteistä.

10 artikla

Tämä päätös on osoitettu Norjan kuningaskunnalle.

11 artikla

Ainoastaan englanninkielinen teksti on todistusvoimainen.

Tehty Brysselissä 3 päivänä toukokuuta 2006.

EFTAn valvontaviranomaisen puolesta

Bjørn T. GRYDELAND
Puheenjohtaja

Kurt JÄGER
Kollegion jäsen